

LIETUVOS RESPUBLIKOS VALSTYBĖS KONTROLĖ

VALSTYBINIO AUDITO ATASKAITA SOCIALINIŲ PASLAUGŲ TEIKIMAS

2009 m. vasario 27 d. Nr. VA-P-10-16-4
Vilnius

Auditas atliktas, vykdant
Valstybės kontrolės 1-ojo audito departamento
direktorės Vitos Jurkevičienės
2008-07-22 pavedimą Nr. P-10-16

Auditą atliko valstybinės auditorės:
Marytė Tulabienė (grupės vadovė)
Jurgita Jokubauskienė

Auditas pradėtas 2008-07-22
Auditas baigtas 2009-02-27

Su valstybinio audito ataskaita galima susipažinti
Valstybės kontrolės interneto puslapyje
adresu www.vkontrole.lt

TURINYS

Santrauka	3
Įžanga	5
Audito apimtis ir procesas	6
Audito rezultatai	8
1. Socialinių paslaugų organizavimas ir planavimas	8
1.1. Socialinių paslaugų organizavimas	8
1.2. Socialinių paslaugų planavimas	9
2. Socialinių paslaugų finansavimas	13
2.1. Valstybės biudžeto specialiosios tikslinės dotacijos savivaldybių biudžetams socialinėms paslaugoms teikti	13
2.2. Asmens (šeimos) mokėjimas už socialines paslaugas	17
2.3. Socialinių paslaugų finansavimas savivaldybėse	19
3. Socialinių paslaugų teikimas ir tam panaudotos lėšos	22
3.1. Nestacionarių socialinių paslaugų teikimas ir tam panaudotos lėšos	22
3.2. Socialinės globos teikimas ir tam panaudotos lėšos socialinės globos įstaigose	23
3.3. Socialinių darbuotojų veiklos organizavimas	31
3.4. Socialinių paslaugų teikimas įgyvendinant Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos vykdomas socialines programas	33
4. Socialinių paslaugų teikimo kontrolė ir informacijos apie socialines paslaugas rinkimas, analizė, viešinimas	37
4.1. Socialinių paslaugų teikimo kontrolė	37
4.2. Informacijos apie socialines paslaugas rinkimas, analizė, viešinimas	39
Išvados ir rekomendacijos	43
Priedai	47

SANTRAUKA

Šalyje socialinių paslaugų poreikis didėja: visuomenė sensta, didėjant nedarbo lygiui, daugėja socialiai pažeidžiamų gyventojų. Svarbu, kad būtų užtikrintas socialinių paslaugų tikslingumas, gyventojams suteiktos kokybiškos ir reikalingos socialinės paslaugos, kuo racionaliau naudojant valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų lėšas socialinėms paslaugoms finansuoti.

Siekdami įvertinti esamą socialinių paslaugų sistemą, nustatyti veiklos problemas, pateikti rekomendacijas sistemai tobulinti, atlikome valstybinį veiklos auditą, kurio metu nagrinėjome teisės aktus, reglamentuojančius socialinių paslaugų politiką, informaciją apie socialinių paslaugų politiką ir jos priemonių įgyvendinimą.

Audito metu nustatyta:

- Nėra reglamentuota, kokią minimalią savivaldybės biudžeto lėšų dalį savivaldybės privalo numatyti ir skirti gyventojams reikiamoms socialinėms paslaugoms teikti, todėl yra rizika, kad savivaldybės šioms paslaugoms teikti gali nenumatyti (ir /ar neskirti) pakankamai savivaldybės biudžeto lėšų. Kai savivaldybė dėl nepakankamų finansinių išteklių išskiria socialinių paslaugų teikimo prioritetus, gali būti neužtikrintas vienodas kai kurių socialinių paslaugų prieinamumas skirtingose savivaldybėse.
- Savivaldybės planavo didesnę valstybės biudžeto specialiosios tikslinės dotacijos lėšų poreikį, todėl 6 137,5 tūkst. Lt (28,5 proc.) nepanaudotų valstybės biudžeto specialiosios tikslinės dotacijos lėšų, skirtų socialinėms paslaugoms, perskirstė kitai socialinei paramai. Lietuvos Respublikos 2007 ir 2008 metų valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių patvirtinimo įstatymų 3 straipsnio nuostatos sudarė prielaidas nepanaudotas tikslinių dotacijų lėšas socialinėms paslaugoms naudoti kitai socialinei paramai.
- Valstybės biudžeto asignavimai apskričių socialinės globos įstaigoms išlaikyti nebuvo sumažinti 4 832,9 tūkst. Lt suma, kuria šios įstaigos buvo finansuotos iš savivaldybių biudžetų už savivaldybės gyventojams suteiktas socialines paslaugas.
- Buvo galima sutaupyti apie 892, 0 tūkst. Lt valstybės biudžeto lėšų, jeigu vyresni nei 29 metų asmenys būtų apgyvendinti ne vaikų ir jaunimo su proto negalia, o suaugusių žmonių su proto negalia socialinės globos įstaigose.
- Marijampolės specialiuosiuose globos namuose vieno asmens išlaikymo išlaidos buvo 6,5 karto didesnės, nei vidutiniškai kitose apskričių senų žmonių globos įstaigose.
- Senų žmonių globos įstaigose buvo laisvų vietų, nors buvo laukiančiųjų savo eilės į šias įstaigas.

-
- Marijampolės specialiųjų globos namų nuostatai patvirtinti, neatsižvelgiant į Socialinių paslaugų įstatymo ir kitų teisės aktų nuostatas, ir tai sudarė prielaidas teikti socialinę globą tik vienai išskirtinei asmenų grupei.
 - Nėra išsamios, pakankamos informacijos, kiek buvo suteikta socialinių paslaugų ir panaudota lėšų pagal socialinių paslaugų rūšis bei paslaugų gavėjų grupes, todėl negalima įvertinti 2007 metų socialinių paslaugų teikimo ekonomiškumo, efektyvumo ir rezultatyvumo.

Audito ataskaitoje pateikėme rekomendacijas socialinių paslaugų teikimo sistemai tobulinti:

- Siekiant ekonomiškiau, efektyviau ir rezultatyviau teikti socialines paslaugas, tobulinti teisės aktus, inicijuoti teisės aktų pakeitimus socialinių paslaugų teikimo srityje.
- Siekiant ekonomiškiau ir efektyviau naudoti valstybės ir savivaldybių biudžetų lėšas, inicijuoti apskričių socialinės globos įstaigų reorganizavimą.
- Numatyti priemones, siekiant teikti visuomenei aktualią ir išsamią informaciją apie socialines paslaugas.

IŽANGA

Šalyje socialinių paslaugų poreikis didėja: visuomenė sensta, daugėja socialiai pažeidžiamų gyventojų. Todėl svarbu, kad būtų užtikrintas socialinių paslaugų tikslingumas, suteiktos reikiamos kokybiškos socialinės paslaugos gyventojams, kuo racionaliau naudojant valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų lėšas socialinėms paslaugoms finansuoti.

Europos Bendrijų Komisijos Komunikate teigiama, „kad Socialinių paslaugų modernizavimas yra viena svarbiausių problemų, su kuriomis susiduria šiandienos Europa“¹.

Lietuvos Respublikos socialinių paslaugų įstatymas reglamentuoja socialinių paslaugų valdymą, jų skyrimą, teikimą, finansavimo sąlygas.

Socialinių paslaugų valdymo institucijos ir pagrindinės jų funkcijos²:

- Socialinės apsaugos ir darbo ministerija įgyvendina valstybės socialinių paslaugų politiką;
- Apskritis viršininkas įgyvendina valstybės socialinių paslaugų politiką apskrityje;
- Savivaldybės atsako už socialinių paslaugų teikimo savo teritorijos gyventojams užtikrinimą, planuodamos ir organizuodamos socialines paslaugas, kontroliuodamos bendrųjų socialinių paslaugų ir socialinės priežiūros kokybę;
- Socialinių paslaugų priežiūros departamentas prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos vertina, prižiūri ir kontroliuoja socialinių paslaugų kokybę.

Socialinės paslaugos yra paslaugos, kuriomis suteikiama pagalba asmeniui (šeimai), dėl amžiaus, neįgalumo, socialinių problemų iš dalies ar visiškai neturinčiam, neįgijusiam arba praradusiam gebėjimus ar galimybes savarankiškai rūpintis asmeniniu (šeimoms) gyvenimu ir dalyvauti visuomenės gyvenime. Socialinių paslaugų tikslas – sudaryti sąlygas asmeniui (šeimai) ugdyti ar stiprinti gebėjimus ir galimybes savarankiškai spręsti savo socialines problemas, palaikyti socialinius ryšius su visuomene, taip pat padėti įveikti socialinę atskirtį. Socialinės paslaugos teikiamos, siekiant užkirsti kelią asmens, šeimos, bendruomenės socialinėms problemoms kilti, taip pat visuomenės socialiniam saugumui užtikrinti³.

¹ Europos Bendrijų Komisijos Komunikatas, Lisabonos strategijos įgyvendinimas. Visuotinės svarbos socialinės paslaugos Europos Sąjungoje, {SEC(2006) 516} Briuselis, 26.4.2006

² Lietuvos Respublikos socialinių paslaugų įstatymas, 2006-01-19 Nr. X-493, 11 str. 1 d., 12 str. 1 d., 13 str. 1 d., 14 str. 1 d.

³ Ten pat, 3 str.

AUDITO APIMTIS IR PROCESAS

Audito objektas – socialinių paslaugų teikimas.

Audito subjektas – Socialinės apsaugos ir darbo ministerija.

Audito tikslas – įvertinti esamą socialinių paslaugų sistemą, nustatyti veiklos problemas, pateikti rekomendacijas sistemai tobulinti.

Vertinimo kriterijai:

- Panaudotų valstybės biudžeto specialiųjų tikslinių dotacijų savivaldybių biudžetams dalies palyginimas pagal savivaldybes: asmenų su sunkia negalia socialinei globai; socialinės rizikos šeimų socialinei priežiūrai organizuoti.
- Savivaldybės biudžeto išlaidų dalies socialinėms paslaugoms palyginimas pagal savivaldybes.
- Apskričių, savivaldybių globos įstaigų išlaidų 2006–2007 metais palyginimas.
- Vieno asmens išlaikymo kaštų 2006–2007 metais palyginimas apskričių, savivaldybių globos įstaigose.
- Vieno socialinio darbuotojo aptarnautų socialinės rizikos šeimų skaičiaus palyginimas pagal savivaldybes.

Audito procesas

Auditas atliktas vadovaujantis Valstybinio audito reikalavimais. Audito įrodymams gauti duomenys buvo renkami taikant tikrinimo, skaičiavimo, apklausos ir analitinės procedūras.

Audito metu nagrinėta:

- teisės aktai, reglamentuojantys socialinių paslaugų organizavimą, teikimą, finansavimą;
- Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerijos, Socialinių paslaugų priežiūros departamento prie Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerijos, apskričių, savivaldybių informacija apie socialinių paslaugų teikimą.

Nors socialines paslaugas teikia ir nevyriausybines organizacijos, audito metu buvo nagrinėtas socialinių paslaugų teikimas apskričių, savivaldybių socialinių paslaugų įstaigose. Daugiau dėmesio buvo skirta socialinių paslaugų teikimo sistemos funkcionavimui, o ne socialinių paslaugų teikimo rezultatų analizei. Buvo analizuojami Trakų⁴, Ukmergės⁵, Klaipėdos r.⁶, Druskininkų⁷, Kalvarijos⁸ savivaldybių 2008 metų socialinių paslaugų planai.

Audito metu lankytasi Vilniaus apskrities viršininko administracijoje, Trakų ir Ukmergės savivaldybėse, įvertinta jų pateikta informacija.

⁴ Prieiga per internetą www.trakai.lt/index.php?-960850404 [Žiūrėta 2008-09-26].

⁵ Prieiga per internetą www.ukmerge.lt/index.php/lt/39382/ [Žiūrėta 2008-09-26].

⁶ Prieiga per internetą www.klaipedos-r.lt/?lt=1130409237 [Žiūrėta 2008-09-26].

⁷ Prieiga per internetą www.druskininkai.lt/EasyAdmin/sys/files/29_10.pdf [Žiūrėta 2008-09-26].

⁸ Prieiga per internetą www.kalvarija.lt/Isakymai/dsp_isakymas.php?langparam=LT&linkid=1606 [Žiūrėta 2008-09-26].

Atliekant auditą laikytasi prielaidos, kad auditoriams pateikti duomenys yra teisingi, dokumentai – išsamūs ir galutiniai, o jų kopijos atitinka originalus.

Audituojamas laikotarpis – 2007 metai.

Auditas pradėtas 2008 m. liepos 22 d., baigtas 2009 m. vasario 27 d.

AUDITO REZULTATAI

1. Socialinių paslaugų organizavimas ir planavimas

1.1. Socialinių paslaugų organizavimas

Lietuvos gyventojams teikiamos bendrosios ir specialiosios socialinės paslaugos. Socialines paslaugas, jų turinį pagal atskiras socialinių paslaugų rūšis ir socialinių paslaugų įstaigų tipus apibrėžia socialinių paslaugų katalogas⁹. Bendrosios socialinės paslaugos yra atskiros, be nuolatinės specialistų priežiūros teikiamos paslaugos. Socialinė priežiūra yra visuma paslaugų, kuriomis asmeniui (šeimai) teikiama kompleksinė, bet nuolatinės specialistų priežiūros nereikalaujanti pagalba. Bendrosios socialinės paslaugos ir socialinė priežiūra teikiama socialinių paslaugų įstaigose ar asmens namuose. Tam tikrais atvejais bendrosios socialinės paslaugos ir socialinės priežiūros paslaugos gali būti keičiamos į piniginę išmoką – pagalbos pinigus. Socialinė globa yra visuma paslaugų, kuriomis asmeniui (šeimai) teikiama kompleksinė, nuolatinės specialistų priežiūros reikalaujanti pagalba. Socialinė globa teikiama institucijoje (socialinės globos įstaigoje) ar asmens namuose¹⁰.

Socialinės paslaugos finansuojamos iš valstybės, savivaldybių biudžetų lėšų, socialinių paslaugų įstaigų lėšų, Europos Sąjungos struktūrinių fondų, užsienio fondų, paramos (aukų), asmens (šėimos) mokėjimo už socialines paslaugas ir kitų lėšų¹¹.

Pagrindiniai socialinių paslaugų teikimo organizatoriai yra savivaldybės. Jos planuoja savo teritorijos gyventojams socialines paslaugas, nustato socialinių paslaugų finansavimo poreikį. Socialinėms paslaugoms teikti nemažai savivaldybių turi įsteigusios savo socialinių paslaugų įstaigas (socialinės globos įstaigas, socialinių paslaugų centrus, dienos centrus ir kt.). Šiuo metu ne visos savivaldybės yra įsteigusios savivaldybės įstaigas, teikiančias ilgalaikę socialinę globą vaikams ir senyvo amžiaus asmenims. Socialinių paslaugų įstatyme numatyta, kad savivaldybė steigia savo socialinių paslaugų įstaigas tik tais atvejais, kai veikiančios socialinių paslaugų įstaigos neteikia ar teikia nepakankamai, ar neverta teikti tų socialinių paslaugų, kurioms yra nustatytas savivaldybės teritorijos gyventojų poreikis¹², o Vietos savivaldos įstatymo 9 straipsnio 2 dalyje numatyta, kad savivaldybė steigia naujus viešųjų paslaugų teikėjus tik tais atvejais, kai kiti teikėjai viešųjų paslaugų neteikia arba negali jų teikti gyventojams ekonomiškai ir geros kokybės.

⁹ Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2006-04-05 įsakymu Nr. A1-93 patvirtintas Socialinių paslaugų katalogas.

¹⁰ Ten pat, 9, 13, 15, 16 p.

¹¹ Lietuvos Respublikos socialinių paslaugų įstatymas, 2006-01-19 Nr. X-493, 33 str. 1 d.

¹² Ten pat, 13 str. 5 d.

Nėra aiški įstatymo formuluotė „ar neverta teikti tų socialinių paslaugų“. Neapibrėžta, kokioje teritorijoje veikiančios socialinių paslaugų įstaigos neteikia ar nepakankamai teikia socialinių paslaugų: savivaldybės, apskrities, šalies teritorijoje. Auditorių nuomone, tikslintinos Socialinių paslaugų įstatymo minėtos nuostatos, atsižvelgiant į Vietos savivaldos įstatymo nuostatas.

1.2. Socialinių paslaugų planavimas

Socialinių paslaugų planavimo savivaldybėje principus, socialinių paslaugų planavimo subjektus, socialinių paslaugų plano projekto rengimo tvarką, plano struktūrą ir turinį, plano projekto svarstymo, derinimo ir įgyvendinimo tvarką nustato Socialinių paslaugų planavimo metodika (toliau – Metodika)¹³. Kai kurios Metodikos nuostatos yra rekomendacinio pobūdžio¹⁴, todėl savivaldybės jų neprivalo vykdyti.

Savivaldybė kasmet turi sudaryti ir tvirtinti Socialinių paslaugų planą¹⁵. Savivaldybės pirmą kartą rengė socialinių paslaugų planus 2008 metams. Šių planų 2008 metams neparengė Alytaus, Rietavo, Birštono, Lazdijų, Prienų, Pasvalio, Telšių rajonų savivaldybės. Socialinių paslaugų plano formoje ne visais atvejais aiškiai nurodyta, kokius duomenis reikia pateikti, todėl savivaldybės pateikė skirtingus duomenis. Ne visos savivaldybės laikėsi nustatytos socialinio plano formos. Socialinių paslaugų planuose numatytos priemonės turi atspindėti socialinių paslaugų organizavimą atskiroms žmonių socialinėms grupėms pagal socialinių paslaugų rūšis¹⁶, tačiau ne visos savivaldybių socialinių paslaugų planuose numatytos priemonės susijusios su konkrečiomis socialinių paslaugų rūšimis.

Pavyzdys

Socialinių paslaugų planuose 2008 metams numatytos priemonės:

- **Trakų savivaldybė** – Toliau vykdomas Susitarimas dėl tolesnio bendradarbiavimo tarp Reinės (Vokietija) „Caritas“ ir savivaldybės Socialinės paramos skyriaus.
- **Druskininkų savivaldybė** – Vykdyti įvairias socialines akcijas; sumokėti už pastatę Veisiejų g. 17 įsikūrusių nevyriausybių organizacijų komunalines paslaugas.

Dažnai savivaldybės, socialinių paslaugų planuose 2008 metams nurodydamos priemonių laukiamą rezultatą, įvardijo nepakankamai konkrečius vertinimo kriterijus, todėl gali būti sudėtinga įvertinti, ar pasiektas lauktas rezultatas.

¹³ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2006-11-15 nutarimu Nr. 1132 patvirtinta Socialinių paslaugų planavimo metodika, 1, 3 p.

¹⁴ Ten pat, 12, 15, 16, 19, 22.6, 23, 32, 33 p.

¹⁵ Ten pat, 11 p.

¹⁶ Ten pat, 22.3.2 p.

Pavyzdys

Kai kurie vertinimo kriterijai socialinių paslaugų planuose 2008 metams:

- **Trakų rajono savivaldybė** – Gerės socialinių paslaugų įstaigų veiklos organizavimas ir socialinių paslaugų kokybė.
 - **Ukmergės rajono savivaldybė** – Bus užtikrintas efektyvesnis socialinių įgūdžių ugdymo ir palaikymo paslaugų teikimas.
 - **Kalvarijos rajono savivaldybė** – Bus skatinamas pagyvenusių žmonių užimtumas, patenkintas bendravimo poreikis.
-

Socialinių paslaugų plane turi būti nurodyta, kaip bus analizuojami ir vertinami pasiekti rezultatai, tikslai ir uždaviniai, ar efektyviai vykdomos numatytos priemonės pagal socialinės apsaugos ir darbo ministro tvirtinamus socialinių paslaugų vertinimo kriterijus¹⁷.

Socialinės apsaugos ir darbo ministro patvirtinti socialinių paslaugų vertinimo kriterijai¹⁸

- Savivaldybės biudžeto išlaidos per metus socialinėms paslaugoms, tenkančios vienam savivaldybės gyventojui, Lt.
 - Valstybės skirtų dotacijų santykis su savivaldybės biudžeto lėšomis, skiriamomis socialinėms paslaugoms, proc.
 - Vietų skaičiaus stacionariose socialinių paslaugų įstaigose santykis su vietų skaičiumi (maksimaliu lankytojų skaičiumi per dieną) nestacionariose socialinių paslaugų įstaigose (laikino gyvenimo namuose, dienos socialinės globos centruose, savarankiško gyvenimo namuose, socialinės priežiūros centruose).
 - Socialinių paslaugų (įskaitant bendrąsias socialines paslaugas) gavėjų skaičiaus santykis su bendru savivaldybės gyventojų skaičiumi, proc.
 - Socialinės globos ir socialinės priežiūros gavėjų skaičiaus santykis su bendru savivaldybės gyventojų skaičiumi, proc.
 - Regioninių socialinių paslaugų gavėjų skaičiaus santykis su kitų socialinių paslaugų (išskyrus bendrąsias socialines paslaugas) gavėjais.
 - Socialinių darbuotojų ir socialinių darbuotojų padėjėjų skaičius savivaldybėje, tenkantis 10 tūkst. savivaldybės gyventojų.
 - Socialinių paslaugų poreikio patenkinimo procentas (asmenų (šeimų), kuriems patenkintas socialinių paslaugų poreikis, santykis su asmenų (šeimų) skaičiumi, kuriems įvertintas socialinių paslaugų poreikis).
-

Kadangi Socialinių paslaugų planavimo metodikoje numatyta, kad planuojama priemonė turi atspindėti socialinių paslaugų organizavimą atskiroms žmonių socialinėms grupėms pagal socialinių paslaugų rūšis, dalis socialinės apsaugos ir darbo ministro patvirtintų socialinių paslaugų vertinimo kriterijų gali būti netinkama, įvertinant priemonės efektyvumą.

Pavyzdys

Druskininkų savivaldybės socialinių paslaugų plane 2008 metams numatyta priemonė:

„Organizuoti laikino apnakvydinimo paslaugas be tėvų globos likusiems vaikams“.

Auditorių nuomone, šios priemonės efektyvumui vertinti netiktų nė vienas iš socialinės apsaugos ir darbo ministro patvirtintų Socialinių paslaugų efektyvumo vertinimo kriterijų.

Socialinės apsaugos ir darbo ministras kasmet tvirtina socialinių paslaugų išvystymo normatyvus, kuriuose numatyta, kiek socialinių paslaugų turi tekti 10 tūkst. gyventojų. Ne visos savivaldybės socialinių paslaugų planuose palygino socialinių paslaugų teikimo galimybes su

¹⁷ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2006-11-15 nutarimu Nr. 1132 patvirtinta Socialinių paslaugų planavimo metodika, 22.6 p.

¹⁸ Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2007-04-12 įsakymu A1-104 patvirtinti Socialinių paslaugų efektyvumo vertinimo kriterijai.

socialinių paslaugų išvystymo normatyvais, kaip numatyta Socialinių paslaugų plano formoje¹⁹. Kai kurių savivaldybių socialinių paslaugų teikimo galimybės nesiekė socialinių paslaugų išvystymo normatyvuose numatytų rodiklių.

Pavyzdys

Ukmergės savivaldybės 2008 metų socialinių paslaugų plane numatyta, kad socialinių paslaugų organizuojama mažiau nei nustatyta šalies socialinių paslaugų išvystymo normatyvuose²⁰.

Socialinių paslaugų planavimo procese savivaldybės regioninių paslaugų poreikį derina su apskričių viršininko administracijomis. Apskritys tvirtina vietų skaičių (kvotas) savivaldybėms atskirose apskrityse pavaldžiose socialinės globos įstaigose. Sudėtinga tiksliai numatyti, kiek atskirose savivaldybėse kitais metais reikės socialinių paslaugų, teikiamų apskrityse pavaldžiose socialinės globos įstaigose, ir kiek šiose įstaigose per metus atsiras laisvų vietų. Kai kurios savivaldybės prašo daugiau kvotų, nei faktiškai reikia. Apgyvendinant asmenis vadovaujamosi dviem kriterijais: eilės tvarka ir kvota (nors įrašytas į eilę asmuo sulaukia savo eilės patekti į apskrities globos įstaigą, tačiau jis gali būti nepriimtas, nes savivaldybė neturi kvotos). *Auditorių nuomone, netikslinga tvirtinti vietų apskrityse pavaldžiose socialinės globos įstaigose skaičiaus (kvotų) savivaldybėms.*

Nėra galimybės nustatyti, ar savivaldybių socialinių paslaugų planuose nurodytas socialinių paslaugų poreikis atitiko realų, nes jis siejamas su gautų prašymų suteikti šias paslaugas skaičiumi. Tačiau realus poreikis tam tikrais atvejais, auditorių nuomone, gali būti didesnis, nes yra rizika, kad kai kurie asmenys, kuriems reikia socialinių paslaugų, nepateikia prašymų dėl įvairių priežasčių (pvz., informacijos stokos; kai negalintis pats tuo pasirūpinti asmuo neturi artimųjų; išankstinių nuostatų – kai manoma, jog kreiptis netikslinga, nes socialinės paslaugos vis tiek nebus suteiktos arba bus labai brangios ir pan.). Be to, yra rizika, kad neteisingai įvertinamas asmens socialinių paslaugų poreikis (pvz., asmeniui realiai reikalinga socialinė priežiūra, tačiau įvertinus socialinių paslaugų poreikį pateikiama išvada, kad jam pakaks bendrųjų paslaugų).

Socialinių paslaugų planuose buvo planuojamos ir lėšos šioms paslaugoms teikti. Metodikoje nenumatyta, kaip planuoti lėšas priemonėms įgyvendinti (ar kiekvienai priemonei numatyti bendrą lėšų sumą ir nurodyti finansavimo šaltinius, ar kiekvienai priemonei numatyti lėšas pagal kiekvieną finansavimo šaltinį ir pan.). Kai kurios savivaldybės nenumatė lėšų kiekvienai priemonei pagal finansavimo šaltinius. Metodikoje numatyta, kad tais atvejais, kai savivaldybių finansinės galimybės yra mažesnės už įvertintus socialinių paslaugų poreikius, turi būti išskirtos prioritinės žmonių socialinės grupės, prioritinės socialinių paslaugų rūšys ir kt.²¹. Kadangi

¹⁹ Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2007-04-12 įsakymu Nr. A1-104 patvirtinta Socialinių paslaugų plano forma, 6.1 p.

²⁰ Ukmergės rajono savivaldybės tarybos 2008-01-30 sprendimu Nr. 7-19 patvirtintas Ukmergės rajono savivaldybės socialinių paslaugų planas 2008 m., 15.1 p.

²¹ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2006-11-15 nutarimu Nr. 1132 patvirtinta Socialinių paslaugų planavimo metodika, 22.4.2 p.

kiekviena savivaldybė gali išskirti prioritetus savo nuožiūra, gali būti neužtikrintas vienodas socialinių paslaugų prieinamumas skirtingose savivaldybėse. Socialinių paslaugų įstatyme numatyta, kad paslaugos asmeniui (šeimai) teikiamos atsižvelgiant į individualius asmens (šeimės) interesus ir poreikius²², tačiau nenumatyta, kad reikia atsižvelgti į savivaldybės išskirtus prioritetus. Auditorių nuomone, neturi būti išskiriami socialinių paslaugų teikimo prioritetai – **asmenims turi būti suteiktos visos reikiamos socialinės paslaugos.**

Lietuvos Respublikos Prezidento Valdo Adamkaus kalboje, pasakytoje nacionalinėje konferencijoje „Skurdo ir socialinės atskirties mažinimo politikos aktyvinimas“²³, teigiama:

„Socialinių paslaugų kokybės ir teikimo srityje per pastaruosius metus pasiekta daug. Tačiau to nepakanka. Ar galime girtis, jei mūsų šalyje socialines paslaugas galima suteikti tik 50 (penkiasdešimčiai) asmenų iš 10 tūkstančių? Todėl socialines paslaugas būtina plėtoti. Privalu gerinti jų struktūrą ir teikti tas paslaugas, kurios tam tikroms gyventojų grupėms tikrai reikalingos.“

Auditorių nuomone, nenumatytas mechanizmas, kuris užtikrintų, kad reikiamos socialinės paslaugos bus suteiktos, jei savivaldybė negali jų suteikti dėl nepakankamų finansinių galimybių (išskyrus socialinę priežiūrą socialinės rizikos šeimoms ir socialinę globą asmenims su sunkia negalia – šios socialinės paslaugos iš dalies finansuojamos valstybės biudžeto lėšomis, skiriant savivaldybėms specialiąsias tikslines dotacijas).

Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos nuomonė

Manome, kad yra numatytas mechanizmas, kuris užtikrina, kad reikiamos socialinės paslaugos bus suteiktos, jei savivaldybė negali socialinių paslaugų suteikti dėl nepakankamų finansinių galimybių. Manome, kad **esant tiek savivaldybės, tiek valstybės biudžeto lėšų trūkumui, socialinių paslaugų teikimą užtikrina neformalus paslaugų teikėjai – artimieji, šeimos nariai, kaimynai, bendruomenės nariai, savanoriai, taip pat įvairios organizacijos**²⁴.

Socialinių paslaugų planavimo metodika ir socialinių paslaugų plano forma ne visais atvejais aiškiai reglamentuoja socialinių paslaugų ir lėšų socialinėms paslaugoms teikti planavimą.

Socialinių paslaugų planavimo procesas yra tobulintinas:

Jei savivaldybė dėl finansinių galimybių negali suteikti visų reikiamų socialinių paslaugų ir yra išskiriami socialinių paslaugų teikimo prioritetai, galimas nevienodas atskirų socialinių paslaugų prieinamumas skirtingose savivaldybėse.

Netikslinga numatyti vietų apskričių socialinės globos įstaigose kvotas savivaldybėms, nes sudėtinga tiksliai numatyti, kiek atskirose savivaldybėse ateinančiais metais reikės socialinių paslaugų, teikiamų apskričiai pavaldžiose socialinės globos įstaigose, ir kiek šiose įstaigose per metus atsiras laisvų vietų.

²² Lietuvos Respublikos socialinių paslaugų įstatymas, 2006-01-19 Nr. X-493, 18 str. 1 d.

²³ Lietuvos Respublikos Prezidento Valdo Adamkaus kalba nacionalinėje konferencijoje „Skurdo ir socialinės atskirties mažinimo politikos aktyvinimas“, 2007-01-11.

²⁴ Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerijos 2009-02-26 raštas Nr. (19.4-33) SD -1817.

Nėra galimybės nustatyti, ar savivaldybių socialinių paslaugų planuose nurodytas socialinių paslaugų poreikis atitiko realų, nes jis siejamas su gautų prašymų suteikti šias paslaugas skaičiumi. Yra rizika, kad realus socialinių paslaugų poreikis yra didesnis, nei gaunama prašymų suteikti šias paslaugas.

2. Socialinių paslaugų finansavimas

2.1. Valstybės biudžeto specialiosios tikslinės dotacijos savivaldybių biudžetams socialinėms paslaugoms teikti

Socialinių paslaugų įstatyme numatyta, kad iš valstybės biudžeto tikslinės dotacijos savivaldybių biudžetams yra finansuojama socialinė priežiūra socialinės rizikos šeimoms ir socialinė globa asmenims su sunkia negalia.²⁵

Lėšų poreikis socialinei priežiūrai socialinės rizikos šeimoms teikti skaičiuojamas pagal socialinių darbuotojų, teikiančių socialinę priežiūrą socialinės rizikos šeimoms, pareigybių skaičių ir pareigybei patvirtintą tarnybinio atlyginimo koeficiento dydį²⁶. 2007 metams socialinio darbuotojo, teikiančio socialinę priežiūrą socialinės rizikos šeimoms, pareigybėms buvo nustatytas vienodas tarnybinio atlyginimo koeficientas, 2008 metams – skirtingas, atsižvelgiant į išsilavinimą.

Socialinės apsaugos ir darbo ministerija pagal patvirtintą pareigybių skaičių ir pareigybei nustatytą tarnybinio atlyginimo koeficientą savivaldybėms apskaičiavo lėšų poreikį: 2007 m. – 8 041,4 tūkst. Lt, 2008 m. – 12 297,6 tūkst. Lt iš valstybės biudžeto specialiųjų tikslinių dotacijų savivaldybių biudžetams.

Iš valstybės biudžeto specialiosios tikslinės dotacijos savivaldybių biudžetams socialinei priežiūrai socialinės rizikos šeimoms 2007 m. skirta 8 041,0 tūkst. Lt, 2008 m. – 13 489,2 tūkst. Lt.

Audito metu nustatyta, kad 2007 metais socialinių darbuotojų, teikiančių socialinę priežiūrą socialinės rizikos šeimoms, darbo užmokesčiui ir socialinio draudimo įmokoms iš valstybės biudžeto specialiųjų tikslinių dotacijų savivaldybių biudžetams panaudota 7 459,3 tūkst. Lt, arba 92,8 proc. planuoto lėšų poreikio. Apie 30 proc. savivaldybių panaudojo mažiau lėšų, negu buvo planuotas lėšų poreikis. Dalis savivaldybių socialinei priežiūrai socialinės rizikos šeimoms panaudojo labai mažą dalį skirtų valstybės biudžeto specialiosios tikslinės dotacijos lėšų.

Pavyzdys

2007 metais socialinei priežiūrai socialinės rizikos šeimoms panaudojo tikslinės dotacijos lėšų:

- Anykščių rajono savivaldybė – 7,9 proc.
- Alytaus rajono savivaldybė – 8,5 proc.

²⁵ Lietuvos Respublikos socialinių paslaugų įstatymas, 2006-01-19 Nr. X-493, 34 str. 2, 4 d.

²⁶ Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2006-07-13 įsakymu Nr. A1-193 patvirtinta Valstybinėms (perduotoms savivaldybėms) funkcijoms atlikti skirtų lėšų apskaičiavimo metodika, 20, 22 p.

Socialinės apsaugos ir darbo ministerija informavo, kad pagrindinės lėšų, skirtų socialinei priežiūrai socialinės rizikos šeimoms, nepanaudojimo priežastys yra šios: savivaldybės neįsteigė arba vėliau (ne nuo metų pradžios) įsteigė pareigybes ir / ar nepriėmė darbuotojų į įsteigtas pareigybes.

2007 metams **socialinei globai teikti asmenims su sunkia negalia lėšų poreikis** buvo planuojamas, imant asmenų su sunkia negalia skaičių, kuris buvo nustatomas pagal 2005 metų faktinius rodiklius, ir taikant skiriamą lėšų dalį (7,2 MGL dydžio per mėnesį²⁷) iš valstybės biudžeto specialiųjų tikslinių dotacijų savivaldybių biudžetams socialinei globai teikti.

2007 metams socialinei globai teikti asmenims su sunkia negalia buvo apskaičiuotas 13 484,3 tūkst. Lt lėšų poreikis iš valstybės biudžeto specialiųjų tikslinių dotacijų savivaldybių biudžetams (iš jų 392,8 tūkst. Lt administravimui).

2008 metams lėšų poreikis socialinei globai teikti asmenims su sunkia negalia buvo planuojamas naudojant prognozuojamą asmenų su sunkia negalia skaičių ir Valstybinėms (perduotoms savivaldybėms) funkcijoms atlikti skirtų lėšų apskaičiavimo metodikoje²⁸ numatytus kitus veiksnius bei taikant skiriamą lėšų dalį iš valstybės biudžeto specialiųjų tikslinių dotacijų savivaldybių biudžetams socialinei globai teikti. Metodikoje nėra numatyta, kaip apskaičiuoti prognozuojamus rodiklius ir kaip taikyti joje numatytus kitus veiksnius.

Valstybės kontrolės valstybinio audito rezultatai

Audito metu nustatyta, kad šių funkcijų valstybės biudžeto lėšų poreikio apskaičiavimo metodikoje nėra nustatyta, kaip turi būti apskaičiuojami prognozuojami rodikliai ir kaip turėtų būti pritaikyti palyginamosios analizės ar kitimo dinamikos analizės metu gauti rezultatai lėšų poreikio valstybinėms (perduotoms savivaldybėms) funkcijoms atlikti apskaičiavimui²⁹.

Iš valstybės biudžeto specialiosios tikslinės dotacijos savivaldybių biudžetams socialinei globai teikti asmenims su sunkia negalia 2007 m. skirta 13 484,3 tūkst. Lt, panaudota 7 756,5 tūkst. Lt, arba 57,5 proc. planuoto lėšų poreikio. Tik 8 savivaldybės panaudojo visas planuotas lėšas. 11 savivaldybių nepanaudojo 30–40 proc., 7 savivaldybės – 41–50 proc. ir 8 savivaldybės – 51–70 proc. planuoto lėšų poreikio.

Dalis savivaldybių šiai globai teikti asmenims su sunkia negalia panaudojo mažiau negu ketvirtadalį skirtų valstybės biudžeto specialiosios tikslinės dotacijos lėšų.

Pavyzdys

2007 metais socialinei globai teikti asmenims su sunkia negalia panaudojo:

▪ Alytaus rajono savivaldybė – 1,8 proc.	▪ Zarasų rajono savivaldybė – 11,6 proc.
▪ Jurbarko rajono savivaldybė – 5,2 proc.	▪ Šalčininkų rajono savivaldybė – 13,5 proc.
▪ Molėtų rajono savivaldybė – 5,8 proc.	▪ Anykščių rajono savivaldybė – 15,4 proc.
▪ Švenčionių rajono savivaldybė – 10,7 proc.	▪ Marijampolės savivaldybė – 18,7 proc.

²⁷ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2006-10-10 nutarimas Nr. 978 „Socialinių paslaugų finansavimo ir lėšų planavimo metodika“, 10 p.

²⁸ Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2006-07-13 įsakymu Nr. A1-193 patvirtinta Valstybinėms (perduotoms savivaldybėms) funkcijoms atlikti skirtų lėšų apskaičiavimo metodika, 18, 19 p.

²⁹ Lietuvos Respublikos valstybės kontrolės 2008-07-02 valstybinio audito ataskaita „Valstybinėms (perduotoms savivaldybėms) funkcijoms atlikti skirtų valstybės biudžeto lėšų vertinimas“ Nr. VA-P-30-3, 25 psl.

Nors socialinei globai teikti asmenims su sunkia negalia 2007 metais panaudota tik 57,5 proc. valstybės biudžeto lėšų, tačiau 2008 metams šiai funkcijai vykdyti apskaičiuotas lėšų poreikis ir skirta 24 410,5 tūkst. Lt, arba 1,8 karto daugiau negu 2007 metais.

Socialinei globai teikti asmenims su sunkia negalia per 2008 metų I pusmetį savivaldybės panaudojo tik 27,5 proc. (6 701,5 tūkst. Lt) iš valstybės biudžeto skirtų specialiųjų tikslinių dotacijų lėšų. 50 proc. savivaldybių šiai funkcijai vykdyti panaudojo mažiau negu ketvirtadalį, kai kurios jų panaudojo mažiau negu 15 proc. tam skirtų lėšų. Yra rizika, kad kai kurios savivaldybės ir 2008 metais galėjo nepanaudoti planuotų valstybės biudžeto specialiųjų tikslinių dotacijų numatytoms socialinėms paslaugoms teikti.

Auditorių nuomone, savivaldybės, planuodamos tikslinių dotacijų lėšas, pateikia didesnę lėšų poreikį. Tam galėjo turėti įtakos Lietuvos Respublikos valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių 2007 ir 2008 metų patvirtinimo įstatymų nuostatos, kad vykdant biudžetą nepanaudotos specialiosios tikslinės dotacijos socialinėms paslaugoms teikti gali būti IV ketvirtyje naudojamos kitai socialinei paramai finansuoti Vyriausybės ar jos įgaliotos institucijos nustatyta tvarka. Lietuvos Respublikos 2009 metų valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių patvirtinimo įstatymo 4 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad vykdant savivaldybių biudžetus nepanaudotos specialiosios tikslinės dotacijos valstybinėms (valstybės perduotoms savivaldybėms) funkcijoms atlikti ketvirtąjį ketvirtį naudojamos tik savivaldybių biudžetų įsiskolinimams dengti³⁰.

Socialinės apsaugos ir darbo ministerija patvirtino nepanaudotų specialiųjų tikslinių dotacijų socialinėms išmokoms ir kompensacijoms skaičiuoti ir mokėti, socialinei paramai mokiniams ir socialinėms paslaugoms naudojimo kitai socialinei paramai finansuoti tvarkos aprašus 2007 metams³¹ ir 2008 metams³².

Auditorių nuomone, dauguma priemonių, numatytų Nepanaudotų specialiųjų tikslinių dotacijų naudojimo kitai socialinei paramai finansuoti tvarkoje, neturėtų būti priskirta kitai socialinei paramai.

Pavyzdys

³⁰ Lietuvos Respublikos 2009 metų valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių patvirtinimo įstatymas Nr. XI-96, 4 str. 1 d.

³¹ Socialinės apsaugos ir darbo ministro 2007-09-28 įsakymu Nr. A1-264 patvirtintas 2007 m. nepanaudotų specialiųjų tikslinių dotacijų socialinėms išmokoms ir kompensacijoms skaičiuoti ir mokėti, socialinei paramai mokiniams ir socialinėms paslaugoms naudojimo kitai socialinei paramai finansuoti tvarkos aprašas.

³² Socialinės apsaugos ir darbo ministro 2008-08-21 įsakymu Nr. A1-291 patvirtintas 2008 m. nepanaudotų specialiųjų tikslinių dotacijų socialinėms išmokoms ir kompensacijoms skaičiuoti ir mokėti, socialinei paramai mokiniams ir socialinėms paslaugoms naudojimo kitai socialinei paramai finansuoti tvarkos aprašas.

Auditorių nuomone, neturėtų būti priskirta kitai socialinei paramai:

- Savivaldybių vaiko teisių apsaugos tarnybų darbuotojų darbo vietoms įrengti ir šių tarnybų organizacinės išlaidos, nes jos yra numatytos skiriant valstybės biudžeto specialiąsias tikslines dotacijas vaikų teisių apsaugai savivaldybių biudžetams³³;
- Socialinio būsto įsigijimo bei jo remonto išlaidos (savivaldybių socialinio būsto fondui sudaryti formas, sąlygas ir tvarką, taip pat savivaldybių socialinio būsto nuomos sąlygas ir tvarką nustato Lietuvos Respublikos valstybės paramos būstui įsigyti ar išsinuomoti bei daugiabučiams namams modernizuoti įstatymas)³⁴;
- Mokinių maitinimo materialinei bazei pagerinti (mokyklų valgyklų patalpoms atnaujinti, virtuvės inventoriui ir įrangai įsigyti);
- Numatytos administravimo išlaidos.

2007 metais perskirstyta specialiųjų tikslinių dotacijų dalis (suma) nuo visų valstybės biudžeto lėšų, skirtų socialinėms paslaugoms teikti – **28,5 proc. (6 137,5 tūkst. Lt)**.

Dauguma savivaldybių nepanaudotas specialiąsias tikslines dotacijas skyrė socialinių paslaugų įstaigoms iš dalies finansuoti, socialinių darbuotojų organizacinėms išlaidoms ir darbo užmokesčiui finansuoti.

Pavyzdys

Ukmergės rajono savivaldybė nepanaudotas valstybės biudžeto specialiųjų tikslinių dotacijų socialinėms paslaugoms lėšas 2007 metais naudojo socialinių paslaugų įstaigoms iš dalies finansuoti ir socialinio būsto įsigijimo bei remonto išlaidoms padengti, nors šios savivaldybės 2008 metų Socialinių paslaugų plane rašoma, kad „savivaldybės finansinės galimybės neatitinka įvertintų socialinių paslaugų poreikių. Dėl nepakankamo finansavimo nėra galimybės teikti visų rūšių socialinių paslaugų“.

Pažymėtina, kad 2007 metais kai kurios savivaldybės (Anykščių, Vilniaus, Mažeikių, Trakų, Kauno rajonų) dalį nepanaudotų specialiosios tikslinės dotacijos lėšų, skirtų socialinėms paslaugoms, grąžino į valstybės biudžetą (iš viso grąžinta 161,9 tūkst. Lt).

Valstybės kontrolės valstybinio audito rezultatai

Kasmet nustatomas vis didesnis funkcijų skaičius, kurias vykdant nepanaudotas pagal tikslinę paskirtį, t.y. atitinkamai valstybinei (perduotai savivaldybei funkcijai atlikti, valstybės biudžeto lėšas yra privaloma grąžinti į valstybės biudžetą (2005 metais 1 funkcijai, 2006 metais – 4, o 2007 metais – 5 funkcijoms). Didėjant funkcijų skaičiui, kuriems nustatytas nepanaudotų valstybės biudžeto lėšų perskirstymo draudimas, didėja valstybės biudžeto lėšų dydis, kuris gali būti naudojamas tik pagal pirminę paskirtį. Grąžinamų valstybės biudžeto lėšų dydis kasmet sudaro apie 2 mln. Lt, tačiau augant neperskirstomų valstybės biudžeto lėšų dydžiui, grąžinamų lėšų procentinis dydis kasmet mažėja, t.y. 2005 metais jį sudarė 26 proc., 2006 metais – 6 proc., o 2007 metais – 4 proc. Auditorių nuomone, šis mažėjimas rodo, kad valstybės biudžeto lėšų poreikis valstybinėms (perduotoms savivaldybėms) funkcijoms atlikti kiekvienais metais planuojamas tiksliau³⁵.

Nepanaudotų valstybės biudžeto specialiųjų tikslinių dotacijų perskirstymas kitai socialinei paramai praranda tikslinę paskirtį. Nekontroliuojama, ar perskirstytos lėšos naudojamos kitai socialinei paramai. Auditorių nuomone, nepanaudotas tikslines dotacijas reikėtų grąžinti į valstybės biudžetą. Kadangi dalis valstybės biudžeto lėšų būtų grąžinta arba sutaupyta, todėl tiksliau

³³ Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2006-07-13 įsakymu Nr.A1-193 patvirtinta Valstybinėms (perduotoms savivaldybėms) funkcijoms atlikti skirtų lėšų apskaičiavimo metodika.

³⁴ Lietuvos Respublikos valstybės paramos būstui įsigyti ar išsinuomoti bei daugiabučiams namams modernizuoti įstatymas, 1992-04-07 Nr. I-2455.

³⁵ Lietuvos Respublikos valstybės kontrolės 2008-07-02 valstybinio audito ataskaita „Valstybinėms (perduotoms savivaldybėms) funkcijoms atlikti skirtų valstybės biudžeto lėšų vertinimas“ Nr. VA-P-30-3, 13 psl.

planuojant šių lėšų poreikį atsirastų galimybė iš valstybės biudžeto lėšų finansuoti daugiau socialinių paslaugų, įtraukiant ir kitas socialinių paslaugų gavėjų grupes.

2007 metais savivaldybės 6 137,5 tūkst.Lt (28,5 proc.) nepanaudotų valstybės biudžeto tikslinės dotacijos lėšų, skirtų socialinėms paslaugoms, perskirstė kitai socialinei paramai, nes buvo suplanuotas per didelis lėšų poreikis. Lietuvos Respublikos 2007, 2008 metų valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių patvirtinimo įstatymų 3 straipsnio nuostatos sudarė prielaidas nepanaudotas tikslinių dotacijų lėšas socialinėms paslaugoms naudoti kitai socialinei paramai.

Nepanaudotų specialiųjų tikslinių dotacijų naudojimo kitai socialinei paramai finansuoti tvarkos apraše dauguma numatytų priemonių, kurioms galėjo būti perskirstytos nepanaudotos lėšos, neatitinka socialinės paramos sąvokos.

Nepanaudotų pagal paskirtį specialiųjų tikslinių dotacijų grąžinimas į valstybės biudžetą skatintų tikslesnį šių lėšų planavimą, ekonomiškesnį ir efektyvesnį jų panaudojimą.

2.2. Asmens (šeimos) mokėjimas už socialines paslaugas

Mokėjimą už socialines paslaugas reglamentuoja Socialinių paslaugų įstatymas³⁶, Apmokėjimo už socialines paslaugas principai ir tvarka³⁷, Mokėjimo už socialines paslaugas tvarkos aprašas³⁸.

Asmens (šeimos) mokėjimo už socialines paslaugas konkretų dydį nustato savivaldybė, atsižvelgdama į teikiamų asmeniui (šeimai) socialinių paslaugų rūšį ir į asmens (šeimos) finansines galimybes mokėti už socialines paslaugas. Mokėjimo už bendrąsias socialines paslaugas dydis apskaičiuojamas savivaldybės institucijos nustatyta tvarka. Mokėjimo už socialinę priežiūrą dydis nustatomas atsižvelgiant į asmens (šeimos) pajamas, už dienos ar trumpalaikę socialinę globą – į asmens pajamas, už ilgalaikę socialinę globą – į asmens pajamas ir turtą.

Audito metu nustatyta, kad nustatant finansines galimybes mokėti už socialines paslaugas, į asmens (šeimos) pajamas įskaitomos ne visos pajamos.

Pavyzdys

Į asmens (šeimos) pajamas neįskaitoma:

- mokamas autorinis atlyginimas pagal autorines sutartis;
- mokamos išmokos vaikams pagal Išmokų vaikams įstatymą ir kt.

³⁶ Lietuvos Respublikos socialinių paslaugų įstatymas, 2006-01-19 Nr. X-493.

³⁷ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1998-01-29 nutarimas Nr. 111 „Dėl Apmokėjimo už socialines paslaugas principų ir tvarkos patvirtinimo“.

³⁸ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2006-06-14 nutarimas Nr. 583 „Dėl Mokėjimo už socialines paslaugas tvarkos aprašo patvirtinimo“.

Auditorių nuomone, nustatant asmens (šeimos) finansines galimybes mokėti už socialines paslaugas, būtų tikslinga į pajamas įskaityti visas asmens (šeimos) iš visų pajamų šaltinių gaunamas pajamas. Tai leistų sutaupyti dalį valstybės ar savivaldybės biudžetų lėšų.

Gyventojų įmokos už socialinės globos paslaugas 2007 metais sudarė 39 990,0 tūkst. Lt, arba 18,3 proc. visų šiose įstaigose gautų pajamų (žr. 3 lentelę, 24 psl.).

Nustatant finansines galimybes mokėti už socialines paslaugas, į asmens pajamas įskaitoma slaugos ar priežiūros (pagalbos) išlaidų tikslinė kompensacija, kuri mokama asmeniui su negalia iš valstybės biudžeto lėšų pagal Valstybinių šalpos išmokų įstatymą. Slaugos ar priežiūros (pagalbos) išlaidų tikslinės kompensacijos neįgaliesiems, gyvenantiems ar slaugomiems (prižiūrimiems) iš valstybės ar (ir) savivaldybės biudžeto **visiškai finansuojamose stacionariose globos įstaigose**, neskiriamos ir nemokamos.³⁹ Jeigu ne mažiau kaip 2/3 lėšų, skirtų globos įstaigoje apgyvendintam ar slaugomam asmeniui išlaikyti, sudaro valstybės ar (ir) savivaldybės biudžeto lėšos, tai tokia **stacionari globos įstaiga laikoma visiškai finansuojama** iš valstybės ar (ir) savivaldybės biudžeto. Be to, *asmens su sunkia negalia socialinei globai savivaldybių biudžetams kiekvieną mėnesį iš valstybės biudžeto skiriama specialioji tikslinė dotacija (7,2 MGL dydžio lėšos už vieną asmenį).*

Asmuo už socialines paslaugas negali mokėti daugiau negu 80 proc. savo pajamų, todėl visais atvejais asmeniui lieka ne mažiau kaip 20 proc. asmens pajamų, nors asmuo įstaigoje gauna socialinės globos paslaugą (tai apgyvendinimas, maitinimas, asmeninės higienos paslaugos, sveikatos priežiūra, nuolatinė specialistų priežiūra ir kt.). Kokia pajamų dalis lieka asmeniui, priklauso nuo asmens pajamų ir išlaikymo kaštų globos įstaigoje dydžio.

Pavyzdys

Asmuo su sunkia negalia, kuriam nustatyta nuolatinė slauga, apgyvendinamas ilgalaikę socialinę globą teikiančioje įstaigoje, kurioje 1 mėnesio išlaikymo kaštai yra 1466 Lt. Suaugęs asmuo su sunkia negalia gauna senatvės pensiją 700 Lt per mėnesį, turto neturi.

Kadangi lėšų dalis iš valstybės biudžeto specialiujų tikslinių dotacijų savivaldybių biudžetams, skirta suaugusio asmens su sunkia negalia ilgalaikę socialinei globai teikti, per mėnesį sudaro mažiau negu 2/3 (šiuo metu 936 Lt) asmens išlaikymo įstaigoje išlaidų, šiuo atveju asmeniui skiriama ir mokama 2,5 bazinės pensijos dydžio slaugos (šiuo metu 900 Lt) išlaidų tikslinė kompensacija, kuri įskaitoma į asmens pajamas.

Tokiu atveju į globos kainą įskaitoma:

valstybės biudžeto specialioji tikslinė dotacija – 936 Lt;

80 proc. asmens pajamų (nuo 700 Lt senatvės pensijos ir 900 Lt slaugos išlaidų tikslinės kompensacijos) – 1280 Lt.

Kadangi socialinės globos įstaigoje 1 mėnesio išlaikymo kaštai sudaro 1466 Lt, tai šiuo atveju pakanka 530 Lt asmens pajamų (tai sudaro 36 proc. asmens išlaikymo globos įstaigoje kaštų). Kita asmens pajamų dalis (1070 Lt) išmokama asmeniui.

Iš pateikto pavyzdžio matyti, kad asmuo sumokėjo už suteiktą socialinę globą tik 36 proc. vieno mėnesio išlaikymo globos įstaigoje kaštų. Auditorių nuomone, visais atvejais už teikiamą ilgalaikę ar trumpalaikę socialinę globą asmuo turėtų mokėti 80 proc. pajamų. Teikiant **socialinę**

³⁹ Lietuvos Respublikos valstybinių šalpos išmokų įstatymas, 1994-11-29 Nr. I-675, 22 str. 4 d.

globą suaugusiam asmeniui su sunkia negalia, auditorių nuomone, **visais atvejais neturėtų būti skiriama ir mokama slaugos išlaidų tikslinė kompensacija**, nes asmuo socialinės globos įstaigoje gauna socialinės globos paslaugą. Tuo tarpu asmens su sunkia negalia socialinei globai iš tikslinės dotacijos turėtų būti skiriamas ne fiksuotas lėšų dydis, o tik trūkstama lėšų dalis, kai neužtenka asmens pajamų (įskaitant ir turta) išlaikymo kaštams socialinės globos įstaigoje padengti.

Kadangi šiuo metu atskirais atvejais asmuo už socialinę globą sumoka tik nedidelę dalį savo pajamų, peržiūrėjus ir pakeitus asmenų mokėjimo už socialines paslaugas, tikslinės dotacijos asmenų su sunkia negalia socialinei globai dydžius, slaugos ar priežiūros tikslinės kompensacijos skyrimo atvejus, taupiau būtų naudojamos valstybės biudžeto lėšos.

2.3. Socialinių paslaugų finansavimas savivaldybėse

Socialinių paslaugų teikimas iš savivaldybės biudžeto finansuojamas, vadovaujantis Lietuvos Respublikos socialinių paslaugų įstatymu⁴⁰ ir Socialinių paslaugų finansavimo ir lėšų apskaičiavimo metodika⁴¹ (ši metodika netaikoma finansuojant ilgalaikę socialinę globą asmenims, pradėjusiems ją gauti apskričių viršininkų socialinių paslaugų įstaigose iki 2007 m. sausio 1 dienos).

Savivaldybė iš savo biudžeto lėšų finansuoja visas socialines paslaugas, **išskyrus:**

- socialinę priežiūrą socialinės rizikos šeimoms, kuri finansuojama iš savivaldybės biudžeto lėšų ir iš valstybės biudžeto lėšų tikslinių dotacijų savivaldybių biudžetams;
- socialinę globą asmenims su sunkia negalia, kuri finansuojama iš valstybės biudžeto specialių tikslinių dotacijų savivaldybių biudžetams;
- socialinę globą likusiems be tėvų globos vaikams, kuri finansuojama iš savivaldybės biudžeto lėšų ir iš valstybės biudžeto specialių tikslinių dotacijų savivaldybių biudžetams, skirtų vaikų globos (rūpybos) išmokoms mokėti⁴².

Savivaldybių biudžeto išlaidų dalis, tenkanti socialinėms paslaugoms, kasmet didėja.

1 lentelė. Savivaldybių biudžetų išlaidos socialinėms paslaugoms 2005–2007 metais

Metai	Išlaidos socialinėms paslaugoms, tūkst. Lt	Socialinėms paslaugoms tenkanti išlaidų dalis iš savivaldybių biudžetų, proc.
2005	94 492,7	2,0
2006	119 429,7	2,1
2007	139 366,6	2,4

Šaltinis – Socialinės apsaugos ir darbo ministerija

⁴⁰ Lietuvos Respublikos socialinių paslaugų įstatymas, 2006-01-19 Nr. X-493.

⁴¹ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2006-10-10 nutarimu Nr. 978 patvirtinta Socialinių paslaugų finansavimo ir lėšų apskaičiavimo metodika.

⁴² Lietuvos Respublikos socialinių paslaugų įstatymas, 2006-01-19 Nr. X-493, 34 str.

Išlaidų dalis, tenkanti socialinėms paslaugoms, savivaldybėse yra skirtinga.

Pavyzdys

Savivaldybės biudžeto išlaidų dalis, kai kuriose savivaldybėse tekusi socialinėms paslaugoms 2007 metais, proc.

mažiausia	didžiausia
▪ Neringos m. – 0,3 proc. ▪ Vilniaus r. – 0,7 proc. ▪ Druskininkų m. – 1,0 proc. ▪ Šiaulių r. – 1,0 proc.	▪ Skuodo r. – 5,7 proc. ▪ Elektrėnų – 5,2 proc. ▪ Širvintų r. – 5,1 proc. ▪ Kauno r. – 4,6 proc.

Kadangi kai kuriose savivaldybėse socialinių paslaugų gavėjų skaičius gerokai didesnis negu vidutiniškai šalyje, yra rizika, kad nesant pakankamai finansinių galimybių, reikiamos socialinės paslaugos nebus suteiktos.

Pavyzdys

▪ Socialinės rizikos šeimų skaičius 10 tūkst. gyventojų: šalies vidurkis – 35,4 Širvintų rajono savivaldybė – 102,8; Pasvalio rajono savivaldybė – 102,6. ▪ Vaikų socialinės rizikos šeimose skaičius 10 tūkst. gyventojų: šalies vidurkis – 82,6 Pasvalio rajono savivaldybė – 289,2; Pagėgių savivaldybė – 237,6.

Nėra reglamentuota, kokia minimali savivaldybės biudžeto išlaidų dalis turėtų būti skiriama socialinėms paslaugoms. Auditorių nuomone, būtų tikslinga nustatyti minimalią *savivaldybės biudžeto išlaidų dalį, kurią savivaldybės turėtų skirti socialinėms paslaugoms. Taip pat tikslinga numatyti kitą (didesnę už minimalią) savivaldybės biudžeto išlaidų dalį, kurią panaudojusi ir nepatenkinusi socialinių paslaugų poreikio, savivaldybė galėtų kreiptis dėl socialinių paslaugų finansavimo iš valstybės biudžeto lėšų. Tokia finansavimo tvarka užtikrintų tam tikrą privalomą indėlį iš savivaldybės lėšų bei sudarytų galimybes suteikti visas reikiamas socialines paslaugas.*

Socialinių paslaugų įstatyme⁴³ numatyta, kad savivaldybė savo teritorijos gyventojams perka socialines paslaugas viešuosius pirkimus reglamentuojančių teisės aktų nustatyta tvarka. Audito metu nustatyta, kad tik dalis savivaldybių savo teritorijos gyventojams pirkė socialines paslaugas šių teisės aktų nustatyta tvarka.

Socialinių paslaugų pirkimai Viešųjų pirkimų įstatymo nustatyta tvarka⁴⁴ 2007 metais

▪ Vilniaus miesto savivaldybės administracija Socialinės globos (ilgalaikės, trumpalaikės, dienos) paslaugų vaikams, likusiems be tėvų globos, senyvo amžiaus asmenims, suaugusiems asmenims su negalia pirkimas – 7 577,0 tūkst. Lt. ▪ Klaipėdos miesto savivaldybės administracija Socialinės globos (ilgalaikės, dienos) paslaugų pirkimas – 1 867,2 tūkst. Lt. ▪ Kauno rajono savivaldybės administracija Socialinės globos (ilgalaikės, dienos) paslaugų vaikams su negalia pirkimas – 70,0 tūkst. Lt. ▪ Panevėžio miesto savivaldybės administracija Socialinės globos (ilgalaikės, trumpalaikės, dienos) paslaugų pirkimas – 365,0 tūkst. Lt. ▪ Utenos rajono savivaldybės administracija Nakvynės paslaugos neturintiems gyvenamosios vietos žmonėms pirkimas – 233,8 tūkst. Lt.
Iš viso 10 113,0 tūkst. Lt

⁴³ Lietuvos Respublikos socialinių paslaugų įstatymas, 2006-01-19 Nr. X-493, 13 str. 4 d. 4 p. ir 8 p.

⁴⁴ Viešųjų pirkimų tarnybos prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2008-12-22 raštas Nr. 4S-4141.

2007 metais Viešųjų pirkimų įstatymo nustatyta tvarka savivaldybių įsigytos socialinės paslaugos sudarė 7,3 proc. visų savivaldybių biudžetų išlaidų socialinėms paslaugoms (žr. 1 lentelę, 20 psl.).

Kai kurios savivaldybės skyrė lėšų **nevyriausybinių organizacijų programoms** įgyvendinti, nors Socialinių paslaugų įstatyme⁴⁵ numatyta, kad savivaldybė organizuoja socialines paslaugas asmenims (šeimoms), įgyvendindama **savivaldybės socialinių paslaugų programas** ir projektus.

Pavyzdys

- **2007 metais Ukmergės rajono savivaldybė 95,0 tūkst. Lt skyrė rajono neįgaliųjų nevyriausybinių organizacijų programoms įgyvendinti:**
Ukmergės krašto neįgaliųjų sąjungos Ukmergės socialinių paslaugų dienos centro veiklos programai;
Ukmergės rajono neįgaliųjų draugijos Socialinių paslaugų dienos centro veiklos programai.
- **2007 metais Mažeikių rajono savivaldybė 133,0 tūkst. Lt skyrė nevyriausybinių organizacijų programoms įgyvendinti, iš jų:**
Mažeikių bendruomenės centro programai „Ištiesk pagalbos ranką“ – 70,0 tūkst. Lt;
Viekšnių bendruomenės centro programoms „Padėk žmogui“ ir „Padėk savo bendruomenės nariui“ – 40,0 tūkst. Lt;
Sutrikusio intelekto žmonių globos bendrijos „Mažeikių Viltis“ Paramos šeimai centrai – 23 tūkst. Lt.

Kai kurios savivaldybės išlaidas, **susijusias** su neįgaliųjų socialine integracija (aprūpinimu techninės pagalbos priemonėmis (be valstybės tikslinių dotacijų), būsto ir aplinkos pritaikymu (be valstybės tikslinių dotacijų), gestų kalbos vertimu, specialiųjų poreikių lygio nustatymu ir kitomis specialiosios pagalbos paslaugomis), **įtraukė** į savivaldybių biudžetų išlaidas, skiriamas socialinėms paslaugoms.

Yra rizika, kad savivaldybės Socialinės apsaugos ir darbo ministerijai galėjo pateikti netikslią informaciją apie savivaldybės biudžeto išlaidas socialinėms paslaugoms, nes nurodė ne tik išlaidas savivaldybių socialinių paslaugų programoms, bet ir išlaidas nevyriausybinių organizacijų programoms įgyvendinti bei išlaidas priemonėms, susijusioms su neįgaliųjų integracija.

Socialinių paslaugų finansavimo ir lėšų apskaičiavimo metodikoje⁴⁶ nuo 2007 m. liepos 20 d. yra numatyta daugiau socialinių paslaugų finansavimo būdų, nei Socialinių paslaugų įstatyme:

- numatyta finansuoti trumpalaikę ar ilgalaikę socialinę globą teikiančias socialinės globos įstaigas, kurias savivaldybės nustatyta tvarka pasirenka pats socialinės globos gavėjas (globėjas, rūpintojas, kiti teisėti asmens atstovai), ar socialinės globos įstaigas, kurias globėjais (rūpintojais) įstatymų nustatyta tvarka paskiria teismas, savivaldybė finansuoja tiesiogiai, sudarydama sutartis dėl asmeniui teikiamos trumpalaikės ar ilgalaikės socialinės globos išlaidų finansavimo socialinės globos įstaigai;

⁴⁵ Lietuvos Respublikos socialinių paslaugų įstatymas, 2006-01-19 Nr. X-493, 13 str. 4 d. 8 p.

⁴⁶ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2006-10-10 nutarimu Nr. 978 patvirtinta Socialinių paslaugų finansavimo ir lėšų apskaičiavimo metodika, 32 p.

- numatyta finansuoti socialinių paslaugų įstaigas, kurių steigėjas (dalininkas) yra pati savivaldybė, savivaldybės finansuoja tiesiogiai pagal biudžeto asignavimų valdytojų patvirtintas programas.

Pažymėtina, kad Biudžeto sandaros įstatymas⁴⁷ numato finansavimą tik pavaldžių biudžetinių įstaigų ir kitų subjektų, vykdančių viešąjį administravimą.

Nėra mechanizmo, kuris užtikrintų, kad bus skirtos lėšos visoms reikiamoms socialinėms paslaugoms teikti. Nereglamentuota, kokią minimalią lėšų dalį iš savo biudžeto savivaldybės turi skirti socialinėms paslaugoms teikti.

Socialinių paslaugų finansavimo ir lėšų apskaičiavimo metodika numato daugiau socialinių paslaugų finansavimo būdų, nei Socialinių paslaugų įstatymas.

3. Socialinių paslaugų teikimas ir tam panaudotos lėšos

2007 metais savivaldybės savo teritorijos gyventojams pagal nustatytą poreikį organizavo bendrąsias ir specialiąsias (socialinės priežiūros ir socialinės globos) socialines paslaugas. 2007 metais 31,5 tūkst. asmenų gavo socialines paslaugas namuose, 74,7 tūkst. – dienos centruose, 15,8 tūkst. – stacionariose įstaigose, 6,6 tūkst. – laikino gyvenimo namuose⁴⁸.

3.1. Nestacionarių socialinių paslaugų teikimas ir tam panaudotos lėšos

Informacija apie 2007 m. suteiktas nestacionarias socialines paslaugas pateikta 2 lentelėje.

2 lentelė. Nestacionarių socialinių paslaugų teikimas iš savivaldybės biudžeto lėšų 2007 metais

Socialinių paslaugų rūšys ir kitos priemonės	Gavėjų skaičius*	Savivaldybės biudžeto lėšos, tūkst. Lt
Socialinės priežiūros paslaugos:		
Pagalba į namus	7 869	14 309,7
Socialinė globa namuose	118	823,3
Socialinių įgūdžių ugdymas ir palaikymas namuose	23 640	6 180,3
Pagalbos pinigai	550	444,4
Bendrosios socialinės paslaugos:		
Informavimas, konsultavimas	257 610	nenurodyta
Tarpininkavimas ir atstovavimas	30 340	nenurodyta
Maitinimo organizavimas	47 494	2 185,7
Transporto organizavimas	33 403	2 474,4
Asmeninės higienos priežiūros paslaugų organizavimas (pirties, skalbimo paslaugos)	31 254	nenurodyta
Aprūpinimas būtiniaisiais daiktais (drabužiais, avalyne ir kt.)	19 591	nenurodyta
Kitos	6 185	nenurodyta

Šaltinis – Socialinės apsaugos ir darbo ministerija

* Gavėjų skaičius realiai atspindi suteiktų paslaugų skaičių (jeigu 1 asmuo per metus gavo 2 paslaugas, tai bus nurodyti 2 socialinių paslaugų gavėjai⁴⁹).

⁴⁷ Lietuvos Respublikos biudžeto sandaros įstatymas, 1990-07-30 Nr. I-430, 5 str. 1 d. 1 p.

⁴⁸ Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos informacija, elektroninis laiškas, 2008-08-28.

⁴⁹ Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos informacija, elektroninis laiškas, 2008-10-14.

Savivaldybių pateiktoje informacijoje Statistikos departamentui prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės nėra nurodyta, kiek lėšų iš savivaldybės biudžeto panaudota kai kurioms bendrosioms socialinėms paslaugoms.

Nėra pilnos ir tikslios informacijos, kiek savivaldybių biudžetų lėšų šalies mastu panaudota kai kurioms socialinėms paslaugoms teikti.

3.2. Socialinės globos teikimas ir tam panaudotos lėšos socialinės globos įstaigose

Apskričioje ir savivaldybėse veikia įsteigtos stacionarios socialinės globos įstaigos, teikiančios ilgalaikę socialinę globą atskiroms žmonių socialinėms grupėms.

Informacija apie apskričių ir savivaldybių socialinės globos įstaigų pajamas pagal finansavimo šaltinius pateikta 3 lentelėje.

3 lentelė. Socialinės globos įstaigų, teikiančių ilgalaikę socialinę globą, finansavimo šaltiniai 2007 metais, tūkst. Lt

	Pajamos iš viso	iš jų:				
		Iš valstybės biudžeto	Iš savivaldybių biudžetų	Iš valstybės pinigų fondo	Mokėjimai už socialines paslaugas	Kitų šaltinių lėšos
Apskričių, iš jų:	253 564,2	204 683,9	4 832,9	9 171,8	30 045,7	4 829,9
Vaikų	76328,4	65486,6	2934,5	4493,6	0,0	3413,7
Vaikų ir jaunimo su proto negalia	20236,7	18023,9	35,7	0,0	2065,1	112,0
Senų žmonių (be specialiųjų globos įstaigų)	38060,5	28505,0	937,8	330,0	7595,3	692,4
Specialieji senų žmonių	2191,7	2126,9	13,8	0,0	35,0	16,0
Suaugusių žmonių su proto negalia	116746,9	90541,5	911,1	4348,2	20350,3	595,8
Savivaldybių, iš jų:	62 526,3	4 256,3	46369,6	150,7	9944,3	1 805,4
Vaikų	20886,2	3272,9	17221,0	0,0	0,0	392,3
Senų žmonių	41640,1	983,4	29148,6	150,7	9944,3	1413,1
Iš viso	316 090,5	208 940,2	51 202,5	9 322,5	39 990,0	6 635,3

Šaltinis – Socialinės apsaugos ir darbo ministerija

2007 metais apskrities socialinės globos įstaigos daugiausia lėšų gavo iš valstybės biudžeto, nes asmenų, kurie apskrities globos įstaigose apgyvendinti iki 2007 m. sausio 1 d., socialinė globa finansuojama iš valstybės biudžeto lėšų, o asmenų, kurie šiose globos įstaigose apgyvendinti po 2007 m. sausio 1 d. – iš savivaldybės biudžeto lėšų. Tuo tarpu savivaldybių globos įstaigose asmenų socialinė globa (išskyrus asmenis su sunkia negalia ir likusius be tėvų globos vaikus, apgyvendintus po 2007 m. sausio 1 d.) finansuojama iš savivaldybės biudžeto lėšų.

Už asmenų, apgyvendintų nuo 2007 m. sausio 1 d., socialinę globą apskričių socialinės globos įstaigos pradėjo gauti lėšas iš savivaldybių, tačiau valstybės biudžeto asignavimai apskričių socialinės globos įstaigoms 2007 metais nebuvo sumažinti 4 832,9 tūkst. Lt suma.

Teikiant socialines paslaugas socialinės globos įstaigose, nebuvo išnaudotos visos lėšų taupymo galimybės, nes nebuvo sumažintas finansavimas apskričių socialinės globos įstaigoms 4 832,9 tūkst. Lt suma, kuria šios įstaigos buvo finansuojamos iš savivaldybės biudžeto už suteiktas socialines paslaugas.

Vaikų globos įstaigose

Informacija apie vaikų socialinės globos įstaigų skaičių, jose esamų vietų ir gyventojų skaičių pateikta 4 lentelėje.

4 lentelė. Vaikų socialinės globos įstaigų, jose esamų vietų ir gyventojų skaičius 2008-01-01

	Apskričių	Savivaldybių
Globos įstaigų skaičius	32	23
Vietų globos įstaigose skaičius	2808	1106
Gyveno asmenų, iš jų:	2602	1023
Apygyvendinta 2007 m.	617	438
Neužimta vietų	206	83

Šaltinis – Socialinės apsaugos ir darbo ministerija

Be to, 2007 m. pabaigoje veikė 9 vaikų laikinosios globos savivaldybių įstaigos.

Apskričiai pavaldžiose vaikų globos įstaigose (21-oje iš 32) 2008 m. sausio 1 d. **daugiau nei pusę gyventojų sudarė vienos savivaldybės vaikai**. Daugumoje apskrities vaikų globos įstaigų gyvenusių vaikų skaičius skyrėsi nuo planinio. Vilniaus, Alytaus ir Šiaulių apskrityse kai kuriose tos pačios apskrities įstaigose gyveno daugiau vaikų, kai kuriose – mažiau, nei numatytas planinis vaikų skaičius. Kai kurios vaikų globos įstaigos neatitiko higienos normų reikalavimų⁵⁰.

Pavyzdys

- 15 proc. vaikų globos įstaigų kambarių penkiaviečiai – dešimtviečiai, nors viename miegamajame kambaryje gali gyventi ne daugiau kaip 4 vaikai.
- Miegamajame kambaryje kiekvienam vaikui turi būti skirta po 6 kv. m. ploto, tačiau 10 vaikų globos įstaigų neatitiko šio reikalavimo (Vilniaus 3-ioose vaikų globos namuose viename vaikui teko 3,7 kv. m. miegamojo kambario ploto, Šiaulių vaikų globos namuose „Vaivorykštė“ – 3,9 kv. m.).

2007 metais apskričiai pavaldžių vaikų globos įstaigų išlaidos sudarė 74 475,7 tūkst. Lt, savivaldybių vaikų globos įstaigų – 20 221,2 tūkst. Lt. Šios išlaidos atitinkamai padidėjo 17,4 ir 15,2 proc., lyginant su 2006 metais. Šiose globos įstaigose didžiausią išlaidų dalį sudarė einamosios išlaidos (5 lentelė).

5 lentelė. Vaikų globos įstaigų einamosios išlaidos, tenkančios vidutiniškai vienam vaikui per mėnesį, Lt

Metai	Apskričių	Savivaldybių
2006	1 590,5	1 351,3
2007	2 109,1	1 584,5

Šaltinis – Socialinės apsaugos ir darbo ministerija

⁵⁰ Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2004-01-22 įsakymu Nr. V-17 patvirtinta „Lietuvos higienos norma HN 124:2004 „Vaikų globos įstaigos. Bendrieji saugos ir sveikatos reikalavimai“, 32.2, 33.1 p.

2007 metais apskričiai pavaldžiose vaikų socialinės globos įstaigose einamosios išlaidos, **tenkančios vidutiniškai vienam vaikui per mėnesį:**

- lyginant su 2006 metais, padidėjo 32,6 proc. ir buvo 33,1 proc. didesnės negu savivaldybių vaikų socialinės globos įstaigose;
- buvo 2 109,1 Lt, **tuo tarpu** Šiaulių vaikų globos namuose „Šaltinis“ (Šiaulių aps.) – 2 978,5 Lt; Šiaulių vaikų globos namuose „Vaivorykštė“ (Šiaulių aps.) – 3 207,7 Lt; Zarasų vaikų globos namuose (Utenos aps.) – 3 496,4 Lt. Šiose apskričių vaikų globos įstaigose einamosios išlaidos, tenkančios vidutiniškai vienam gyventojui, buvo apie 2–2,5 karto didesnės negu vidutiniškai **savivaldybių** vaikų globos įstaigose.

Pastebėjimas

Vaiko globos (rūpybos) sistemos reorganizavimo strategijoje⁵¹ nurodoma, kad **daugelyje užsienio valstybių vaiko globos organizavimas yra savivaldybių funkcija.**

Senų žmonių globos įstaigose

Informacija apie senų žmonių socialinės globos įstaigų, jose esamų vietų ir gyventojų skaičių pateikta 6 lentelėje.

6 lentelė. Senų žmonių socialinės globos įstaigų, jose esamų vietų ir gyventojų skaičius 2008-01-01

	Apskričių (įskaitant ir specialiuosius globos namus)	Savivaldybių
Globos įstaigų skaičius	10	55
Vietų globos įstaigose skaičius	1931	2318
Gyveno asmenų, iš jų:	1813	2169
Apgyvendinta 2007 m.	294	595
Neužimta vietų	118	149

Šaltinis – Socialinės apsaugos ir darbo ministerija

Laukiančių savo eilės į apskričiai pavaldžias senų žmonių globos įstaigas 2008 m. sausio 1 d. buvo 205 asmenys, nors tuo pat metu šiose įstaigose buvo 118 laisvų vietų.

Apskričių viršininko administracijoms pavaldūs buvo ne tik pensionatai, bet ir Marijampolės specialieji globos namai, specialieji globos namai „Tremtinių namai“.

Marijampolės specialieji globos namai yra valstybinė stacionari socialinės globos įstaiga, skirta gyventi visų Lietuvos vyskupijų senyvo amžiaus ir neįgaliems dvasininkams, pasauliečiams bažnyčios darbuotojams, kuriems reikalinga globa ir/ar slauga ir kurie negali gyventi savarankiškai, o jų artimieji neturi galimybės jų prižiūrėti. Marijampolės specialiųjų globos namų nuostatuose įtvirtinta daug teisių Vilkaviškio vyskupijos kurijai dėl globos namų veiklos, valdymo, socialinių paslaugų poreikio nustatymo, nors Socialinių paslaugų įstatymo 10 str. 2 d. teigiama, kad socialinių paslaugų valdymo institucijos yra tik valstybinės institucijos ir savivaldybės. Marijampolės specialiųjų globos namų nuostatai buvo patvirtinti Marijampolės apskrities viršininko (nuostatų projektas suderintas su Socialinės apsaugos ir darbo ministerija), neatsižvelgiant į Socialinių

paslaugų įstatymo ir kitų teisės aktų nuostatas. Marijampolės specialiųjų globos namų nuostatų analizė pateikta 1 priede.

Marijampolės specialiuosiuose globos namuose 2008 m. sausio 1 d. buvo neužimta 60 proc. vietų (įstaigoje 45 vietos, gyveno 18 asmenų), tačiau juose nebuvo apgyvendinti asmenys, laukiantys savo eilės į valstybines senų žmonių globos įstaigas, nes Marijampolės specialiųjų globos namų nuostatuose numatyta, jog į šią įstaigą nukreipiami senyvo amžiaus ir neįgalūs dvasininkai ir pasauliečiai bažnyčios darbuotojai, gavusieji vyskupijų kurių nukreipimą⁵². Šiuose globos namuose 2008 m. sausio 1 d. dirbo 23 darbuotojai (24,5 etato), taigi faktinis personalo ir specialiųjų globos namų gyventojų santykis buvo 1,36 etato vienam gyventojui, t.y. 2,8 karto daugiau, nei vidutiniškai kitose apskrityse pavaldžiose senų žmonių globos įstaigose. Tiesiogiai su gyventojais dirbantis personalas sudarė 53 proc. viso įstaigos personalo, nors turi būti ne mažiau kaip 60 proc.⁵³.

2007 metais apskrityse pavaldžiose senų žmonių globos įstaigose (be specialiųjų globos namų) išlaidos sudarė 36 182,9 tūkst. Lt, savivaldybių senų žmonių globos įstaigose – 40 552,6 tūkst. Lt. Šios išlaidos atitinkamai padidėjo 15,7 ir 13,1 proc., lyginant su 2006 metais. Šiose globos įstaigose didžiausią išlaidų dalį sudarė einamosios išlaidos.

7 lentelė. Senų žmonių globos įstaigų (be specialiųjų globos namų) einamosios išlaidos, tenkančios vidutiniškai vienam asmeniui per mėnesį, Lt

Metai	Apskričių	Savivaldybių
2006	1 238,1	1 265,1
2007	1 553,7	1 435,5

Šaltinis – Socialinės apsaugos ir darbo ministerija

2007 metais apskrityse pavaldžiose senų žmonių socialinės globos įstaigose einamosios išlaidos, tenkančios vidutiniškai vienam gyventojui per mėnesį:

- lyginant su 2006 metais, padidėjo 25,5 proc. ir buvo 8,2 proc. didesnės negu savivaldybių senų žmonių socialinės globos įstaigose;
- buvo 1 553,7 Lt, tuo tarpu **Marijampolės specialiųjų globos namų einamosios išlaidos 1 gyventojui buvo 10 062,8 Lt – 6,5 karto didesnės negu vidutiniškai apskrities senų žmonių globos įstaigose**; VŠĮ Antavilių pensionate šios išlaidos buvo 1 853,0 Lt – 19,3 proc. didesnės negu vidutiniškai apskrities senų žmonių globos įstaigose.

2007 metais Vilniaus apskrities viršininko administracija, vykdydama socialines programas, skyrė finansavimą VŠĮ Antavilių pensionatui, o ne pirkė socialinės globos paslaugas Viešųjų pirkimų įstatymo nustatyta tvarka.

⁵¹ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2007-10-31 nutarimu Nr. 1193 patvirtinta Vaiko globos (rūpybos) sistemos reorganizavimo strategija, 25 p.

⁵² Marijampolės apskrities viršininko 2007-03-22 įsakymu Nr. V-134 patvirtinti Marijampolės specialiųjų globos namų nuostatai.

⁵³ Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2002-07-09 įsakymu Nr. 97 patvirtinti Reikalavimai stacionarioms socialinės globos įstaigoms, 10.2 p.

Valstybės kontrolės finansinio (teisėtumo) audito rezultatų apibendrinimo ataskaita⁵⁴

Valstybės kontrolė nustatė, kad Vilniaus apskrities viršininko administracija 2007 metais vykdė programas, kuriomis iš dalies finansuojamos viešojo administravimo funkcijų neatliekančios viešosios įstaigos: programą „Viešosios įstaigos Antavilių pensionato teikiamų socialinių paslaugų dalinis finansavimas“ (kodas 1.32), kuriai vykdyti skirta 3 709,0 tūkst. Lt valstybės biudžeto asignavimų (2008 metams – 3 749,0 tūkst. Lt).

Vilniaus apskrities viršininko administracija tik 2008 m. liepos 3 d. su VšĮ Antavilių pensionatu sudarė ilgalaikės socialinės globos paslaugų senyvo amžiaus asmenims viešojo pirkimo–pardavimo sutartį, kurioje numatė sąlygas dėl socialinių paslaugų teikimo.

Socialinių paslaugų įstatyme numatyta, kad socialinių paslaugų įstaigos, kurių steigėjas ar dalyvis yra apskrities viršininkas, **teikia socialines paslaugas, kurios gyventojams yra reikalingos ne kiekviename apskrities savivaldybės teritorijoje⁵⁵**. *Socialinė globa vaikams ir seniems žmonėms reikalinga daugumoje savivaldybių, todėl, auditorių nuomone, siekiant socialinių paslaugų decentralizavimo tikslinga kuo skubiau apskričiai pavaldžių vaikų ir senų žmonių socialinės globos įstaigų steigėjo funkcijas perduoti savivaldybėms. Tikėtina, kad tai padėtų sutaupyti lėšų, nes vieno asmens išlaikymo kaštai savivaldybių socialinės globos įstaigose yra mažesni.*

Lietuvos Respublikos Prezidento Valdo Adamkaus kalboje, pasakytoje nacionalinėje konferencijoje „Skurdo ir socialinės atskirties mažinimo politikos aktyvinimas“,⁵⁶ teigiama:

„Tačiau leiskite paklausti: kas kitas, jei ne arčiausiai žmonių esančios valdžios grandys gali žinoti, kokių paslaugų ir sprendimų reikia vietos bendruomenėms, labiausiai pažeidžiamiems šių bendruomenių nariams? Tad raginu remtis geriausia užsienio valstybių patirtimi bei pavyzdžiais ir imtis kurti sistemą, kurioje konkuruotų ir privačios, ir valstybės bei savivaldybių įstaigos. Esu įsitikinęs, kad sugebėsime rasti būdų, kaip iki šiol veikusią sistemą decentralizuoti. Bendruomeninės socialinės paslaugos socialinės apsaugos sistemoje turi būti prioritetas. Sėkmės sulauksime tik toliaregiškai planuodami veiklą, koordinuodami veiksmus ir įtvirtindami įvairių lygių institucijų bei gyventojų sluoksnių glaudų bendradarbiavimą.“

Specialieji globos namai „Tremtinių namai“ ir Marijampolės specialieji globos namai yra valstybinės socialinės globos įstaigos, kuriose apsigyventi pirmumo teisę turi tam tikri asmenys (numatyti nuostatuose) iš visos Lietuvos. Auditorių nuomone, šių globos įstaigų valdymą tikslinga pavesti vienai iš įstaigų prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos.

Nevisiškai patenkinamas socialinių paslaugų poreikis, nes senų žmonių globos įstaigose buvo 118 laisvų vietų, nors buvo 205 asmenys, laukiantys savo eilės į šias įstaigas.

Kai kuriose globos įstaigose buvo nesilaikoma teisės aktų reikalavimų dėl socialinės globos teikimo sąlygų – tai iš dalies neigiamai paveikė socialinių paslaugų kokybę.

Marijampolės specialiuosiuose globos namuose vieno asmens išlaikymo kaštai buvo 6,5 karto didesni, faktinis gyventojų ir personalo santykis buvo 2,8 karto didesnis nei vidutiniškai kitose apskričių senų žmonių globos įstaigose.

⁵⁴ Lietuvos Respublikos valstybės kontrolės atlikto apskričių viršininko administracijose finansinio (teisėtumo) audito rezultatų apibendrinimo ataskaita, 2008-07-10 Nr. AB-3.

⁵⁵ Lietuvos Respublikos socialinių paslaugų įstatymas, 2006-01-19 Nr. X-493, 12 str. 2 d.

Marijampolės specialiųjų globos namų nuostatai buvo patvirtinti Marijampolės apskrities viršininko (nuostatų projektas suderintas su Socialinės apsaugos ir darbo ministerija), neatsižvelgiant į Socialinių paslaugų įstatymo ir kitų teisės aktų nuostatas. Tikėtina, kad lėšos būtų naudojamos taupiau, perdavus apskričių vaikų ir senų žmonių globos įstaigų steigėjo funkcijas savivaldybėms, nes šiose globos įstaigose vieno asmens išlaikymo kaštai didesni nei savivaldybių globos įstaigose.

Vaikų ir jaunimo su proto negalia ir suaugusių žmonių su proto negalia globos įstaigose

2007 metais Lietuvoje veikė 3 vaikų ir jaunimo su proto negalia, 22 suaugusių žmonių su proto negalia apskričiai pavaldžios socialinės globos įstaigos. Savivaldybėse veikė 1 vaikų su negalia globos įstaiga; 3 globos namai suaugusiems asmenims su negalia.

8 lentelė. Apskričių vaikų ir jaunimo su proto negalia ir suaugusių žmonių su proto negalia socialinės globos įstaigų, jose esamų vietų ir gyventojų skaičius 2008-01-01

	Vaikų ir jaunimo su proto negalia	Suaugusių žmonių su proto negalia
Globos įstaigų skaičius	3	22
Vietų globos įstaigose skaičius	675	5228
Gyveno asmenų, iš jų:	671	5222
Apgyvendinta 2007 m.	26	307
Neužimta vietų	4	6

Šaltinis – Socialinės apsaugos ir darbo ministerija

Laukiančių savo eilės į suaugusiųjų su proto negalia globos įstaigas 2008 m. sausio 1 d. buvo 346 asmenys. *Auditorių nuomone, dalį apskričių senų žmonių globos įstaigų reikėtų reorganizuoti į asmenų su proto negalia globos įstaigas, nes eilėse į globos įstaigas laukė daugiau asmenų su proto negalia, nei senų žmonių – taip būtų geriau suteiktos socialinės globos paslaugos asmenims su proto negalia. Likusių apskrities socialinės globos įstaigų seniems žmonėms steigėjo funkcijas perduoti savivaldybėms.*

Apskričiai pavaldžiose vaikų ir jaunimo su proto negalia įstaigose kai kurie asmenys apgyvendinti nesilaikant reikalavimų.

Pavyzdys

Reikalavimuose stacionarioms socialinės globos įstaigoms⁵⁷ numatyta: „Apskrities pavaldumo globos įstaigos vaikams (4-21 m.) bei vaikams ir jaunimui (4-29 m.) su proto negalia skirtos gyventi vaikams, jaunimui, kurie dėl proto negalios negali gyventi savo namuose, naudotis kitomis bendruomenės paslaugomis ir kuriems būtina nuolatinė priežiūra. Šiose globos įstaigose apgyvendinami sunkaus ir vidutinio neįgalumo lygio vaikai ar asmenys, kuriems dėl proto negalios nustatytas **0-40 procentų darbingumo lygis** arba I ar II invalidumo grupė.“
Apskričių vaikų ir jaunimo su proto negalia įstaigose 2008-01-01 gyveno: 2 vaikai, kuriems dėl proto negalios nustatytas 45-55 procentų darbingumo lygis; 83 gyventojai (12,4 proc.), kurių amžius daugiau nei 29 metai (Pabradės vaikų ir jaunimo su proto negalia pensionate gyventojai, turintys daugiau nei 29 metus, sudaro net 27 proc. visų įstaigos gyventojų).

⁵⁶ Lietuvos Respublikos Prezidento Valdo Adamkaus kalba nacionalinėje konferencijoje „Skurdo ir socialinės atskirties mažinimo politikos aktyvinimas“, 2007-01-11.

Pastebėjimas

Nors globos įstaigose gyvena vaikai ir suaugusieji ne tik **su proto negalia**, bet ir su kita negalia, tačiau jos pavadintos vaikų ir jaunimo **su proto negalia** ir suaugusių žmonių **su proto negalia** socialinės globos įstaigomis.

2007 m. apskričiai pavaldžių vaikų ir jaunimo su proto negalia globos įstaigų išlaidos buvo 20 783,7 tūkst. Lt, suaugusių žmonių su proto negalia globos įstaigų išlaidos – 114 703,8 tūkst. Lt. Einamosios išlaidos atitinkamai buvo 87,9 ir 82,4 proc. (9 lentelė).

9 lentelė. 2007 metų einamosios išlaidos, tenkančios vidutiniškai vienam asmeniui per mėnesį**Apskričių globos įstaigose**

Vaikų ir jaunimo su proto negalia – 2 435,1 Lt;

Suaugusių žmonių su proto negalia – 1 539,5 Lt.

Šaltinis – Socialinės apsaugos ir darbo ministerija

Kadangi išlaikymo išlaidos skirtingo tipo globos įstaigose skiriasi, buvo galima ekonomiškiau panaudoti valstybės biudžeto lėšas, jei būtų laikomasi nustatytų Reikalavimų stacionarioms socialinės globos įstaigoms ir:

- 83 asmenys, turintys daugiau nei 29 metus, gyventų ne vaikų ir jaunimo su proto negalia globos įstaigose, o suaugusių žmonių globos įstaigose;
- 2 asmenys gyventų vaikų globos įstaigose, o ne vaikų ir jaunimo su proto negalia globos įstaigose.

10 lentelė. Galimas sutaupyti lėšų kiekis, jei asmenims socialinė globa būtų suteikta laikantis Reikalavimų stacionarioms socialinės globos įstaigoms

Rodikliai	Gyventojai, kuriems daugiau nei 29 metai	Gyventojai (vaikai), kuriems nustatytas 45-55 proc. darbingumo lygis
Gyventojų skaičius	83	2
2007 m. einamosios išlaidos, tenkančios vidutiniškai vienam gyventojui per mėnesį apskričių vaikų ir jaunimo su proto negalia globos įstaigose, Lt	2 435,1	2 435,1
2007 m. einamosios išlaidos, tenkančios vidutiniškai vienam gyventojui per mėnesį apskričių suaugusių žmonių su proto negalia globos įstaigose, Lt	1 539,5	0,0
2007 m. einamosios išlaidos, tenkančios vidutiniškai vienam gyventojui per mėnesį apskričių vaikų globos įstaigose, Lt	0,0	2 109,1
Skirtumas, Lt	895,6	326,0
Būtų sutaupyta lėšų už gyventojų išlaikymą per mėnesį, Lt	74 334,8	652,0
Būtų sutaupyta lėšų už gyventojų išlaikymą per metus, Lt	892 017,6	7 824,0
Iš viso 2007 m. buvo galima sutaupyti lėšų, Lt		899 841,6

Šaltinis – Valstybės kontrolė

Auditorių apskaičiavimu, 2007 metais apskričių globos įstaigose asmenims su proto negalia buvo galima sutaupyti apie 899,8 tūkst. Lt valstybės biudžeto lėšų, jeigu būtų

⁵⁷ Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2002-07-09 įsakymu Nr. 97 patvirtinti Reikalavimai stacionarioms socialinės globos įstaigoms, 33 p.

laikomasi Reikalavimų stacionarioms socialinės globos įstaigoms⁵⁸ dėl gyvenančių asmenų amžiaus ir negalios lygio.

Vaikų ir jaunimo su proto negalia ir suaugusių žmonių su proto negalia socialinės globos įstaigose yra teikiama socialinė globa ne tik tos apskrities, bet ir kitų Lietuvos regionų gyventojams. Šių socialinių įstaigų valdymą, auditorių nuomone, būtų tikslinga pavesti Neįgaliųjų reikalų departamentui prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos. Asmenų nukreipimą į vaikų ir jaunimo su proto negalia, suaugusių žmonių su proto negalia socialinės globos įstaigas savivaldybėms reikėtų derinti tik su Neįgaliųjų reikalų departamentu, o ne su skirtingų apskričių viršininko administracijomis.

Socialinių paslaugų įstatyme numatyta, kad kiekvienoje apskrities viršininko administracijoje turi veikti padalinys, administruojantis socialines paslaugas⁵⁹. Auditorių nuomone, perdavus apskričiai pavaldžių įstaigų, teikiančių socialinę globą vaikams ir seniems žmonėms, valdymą savivaldybėms, o įstaigų, teikiančių socialinę globą vaikams ir jaunimui su proto negalia bei suaugusiems žmonėms su proto negalia, valdymą Neįgaliųjų reikalų departamentui prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos, būtų taupiau naudojamos valstybės biudžeto lėšos.

Auditorių apskaičiavimu, 2007 metais apskričių globos įstaigose asmenims su proto negalia buvo galima **sutaupyti apie 899,8 tūkst. Lt valstybės biudžeto lėšų, jeigu asmenys, gyvenantys apskričių globos įstaigose asmenims su proto negalia, atitiktų dėl amžiaus ir negalios nustatytus reikalavimus.**

Atkreiptinas dėmesys, kad Lietuvoje 2007 metais veikė 5 **kūdikių namai** (juose gyveno 391 vaikas)⁶⁰, kurie priskirti Sveikatos apsaugos ministerijos koordinavimo sričiai.

Pastebėjimas

2005 m. Socialinių tyrimų institutas atliko tyrimą „Svarbus kiekvienas vaikas“, kurio metu nustatyta, kad dažniausia kūdikių įkurdinimo kūdikių namuose priežastis – šeimos problemos (70 proc.), skurdas (21 proc.), vaiko negalia (5 proc.), intensyvios ir ilgalaikės slaugos būtinumas (4 proc.)⁶¹.

Auditorių nuomone, kūdikių namus tikslinga reorganizuoti į socialinę globą ir sveikatos priežiūros paslaugas teikiančias įstaigas. Sutrikusio vystymosi kūdikių namuose gyvenantys kūdikiai ir vaikai iki 3 metų, kuriems pakaktų ambulatorinių sveikatos priežiūros paslaugų, turėtų gyventi socialinės globos įstaigose, priskirtose socialinės apsaugos sistemos koordinavimo sričiai. Taip reorganizavus sutrikusio vystymosi kūdikių namus, būtų efektyviau naudojamos valstybės lėšos.

⁵⁸ Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2002-07-09 įsakymu Nr. 97 patvirtinti Reikalavimai stacionarioms socialinės globos įstaigoms, 33 p.

⁵⁹ Lietuvos Respublikos socialinių paslaugų įstatymas, 2006-01-19 Nr. X-493, 12 str. 6 d.

⁶⁰ Prieiga per internetą <http://db1.stat.gov.lt/statbank/default.asp?w=1280> [Žiūrėta 2008-11-11].

⁶¹ Prieiga per internetą http://www.sti.lt/leid_pristat/Tekstai/vaikai/vaikai.pdf [Žiūrėta 2008-11-11]

3.3. Socialinių darbuotojų veiklos organizavimas

Socialinis darbas – tai veikla, padedanti asmeniui, šeimai spręsti savo socialines problemas pagal jų galimybes ir jiems dalyvaujant, nežeidžiant žmogiškojo orumo ir didinant jų atsakomybę, pagrįstą asmens, šeimos ir visuomenės bendradarbiavimu⁶².

Audito metu nustatyta, kad Socialinę globą teikiančių darbuotojų darbo laiko sąnaudų normatyvuose⁶³ kai kuriais atvejais numatyti nepakankamai apibrėžti darbo laiko apimties intervalai. Auditorių nuomone, kai kurie pareigybių darbo laiko apimties intervalai gali būti neadekvatūs atliekamo darbo sudėtingumui (pvz., vienam vaikui su negalia numatyta 0,42–0,7 socialinio darbuotojo pareigybės; vienam vaikui su sunkia negalia – 0,05–0,08).

Socialinį darbą dirbančių darbuotojų darbo apmokėjimo tvarkos apraše⁶⁴ socialinių paslaugų įstaigų vadovams, jų pavaduotojams, padalinių vadovams numatyti galimi dideli atlyginimo skirtumai.

Pavyzdys

Socialinį darbą dirbančių darbuotojų tarnybiniai atlyginimai (bazinės mėnesinės algos dydžiais)				
Darbuotojas	Išsimokslinimas/stažas	Įstaigos dydis		
		Iki 100 vietų	100–200 vietų	Daugiau nei 200 vietų
Socialinių paslaugų įstaigos vadovas	Aukštasis universitetinis socialinio darbo;	8,2–20,4	8,3–20,6	8,4–20,8
Socialinių paslaugų įstaigos vadovo pavaduotojas	daugiau nei 5 metų socialinio darbo stažas	7,1–18,0	7,2–18,1	7,3–18,2

Šaltinis – Socialinį darbą dirbančių darbuotojų darbo apmokėjimo tvarkos aprašas⁶⁵

Be to, numatyta, kad kai kurioms pareigybėms:

- galimas personalinis priedas (iki 100 proc. tarnybinio atlyginimo) socialinių paslaugų įstaigų vadovams, jų pavaduotojams, padalinių vadovams⁶⁶, tačiau nereglamentuota, už kokius rezultatus jis gali būti skiriamas;
- taikomi palankesni tarnybinio atlyginimo koeficientai⁶⁷.

Vadovaujantis šiuo teisės aktu, skirtingose įstaigose tos pačios pareigybės darbuotojų atlyginimas gali skirtis daugiau nei dvigubai; mažesnės įstaigos (iki 100 vietų) vadovo atlyginimas gali būti daugiau nei dvigubai didesnis nei didesnės (daugiau nei 200 vietų) įstaigos vadovo.

2009 metais buvo patvirtintas naujas Socialinį darbą dirbančių darbuotojų darbo apmokėjimo tvarkos aprašas⁶⁸, kuriuo padidinti tarnybinio atlyginimo koeficientai bei numatyti galimi dar didesni atlyginimo skirtumai.

⁶² Lietuvos Respublikos socialinių paslaugų įstatymas, 2006-01-19 Nr. X-493, 20 str. 2 d.

⁶³ Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2006-11-30 įsakymu Nr. A1-317 patvirtinti Socialinę globą teikiančių darbuotojų darbo laiko sąnaudų normatyvai.

⁶⁴ Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2006-10-16 įsakymu Nr. A1-288 patvirtintas Socialinį darbą dirbančių darbuotojų darbo apmokėjimo tvarkos aprašas (negalioja nuo 2009-01-25).

⁶⁵ Ten pat.

⁶⁶ Ten pat, 12, 20, 27 p.

⁶⁷ Ten pat, 13, 21, 22, 28, 35 p.

 Informacija apie socialinių darbuotojų skaičių 2007 m. pateikiama 11 lentelėje.

11 lentelė. Socialinių darbuotojų (fizinį asmenų) skaičius 2007 metais

Darbo vieta	Socialinių darbuotojų skaičius
Socialinių paslaugų įstaigose	7694
Savivaldybių socialinės paramos skyriuose	260
Švietimo įstaigose	210
Sveikatos priežiūros įstaigose	440

Šaltinis – Socialinės apsaugos ir darbo ministerija

Nuo 2007 m. sausio 1 d. **darbui su socialinės rizikos šeimomis buvo numatyti socialinių darbuotojų etatai**, finansuojami iš valstybės biudžeto lėšų (2007 m. – 556 etatai, 2008 m. – 612,5). Socialinės apsaugos ir darbo ministerija etatus paskirstė taip: 2007 metams – 18-ai savivaldybių, 2008 metams – 24-ioms savivaldybėms įvardytas konkretus skirtų etatų skaičius, visoms kitoms savivaldybėms – kiekvienai seniūnijai atitinkamai po 1 pareigybę⁶⁹.

2007 metais šalyje vienas socialinis darbuotojas teikė socialinę priežiūrą vidutiniškai 23 socialinės rizikos šeimoms. Panevėžio mieste vienas socialinis darbuotojas teikė socialinę priežiūrą vidutiniškai 5,5 socialinės rizikos šeimoms (darbo krūvis buvo pats mažiausias), tačiau Socialinės apsaugos ir darbo ministerija Panevėžio savivaldybei 2008 metais papildomai skyrė 7 socialinių darbuotojų etatus. Tuo tarpu Šakių, Jonavos rajonų savivaldybėms nebuvo skirta papildomai socialinių darbuotojų etatų, nors ten darbo krūviai – vieni didžiausių.

Nuo 2008 m. sausio 1 d. įsigaliojo nuostata, kad pareigybių skaičius paskirstomas, atsižvelgiant į vaikų skaičių savivaldybėse bei savivaldybių teritorinį išsidėstymą⁷⁰. *Auditorių nuomone, socialinės rizikos šeimų skaičius savivaldybės teritorijoje turėtų būti vienas pagrindinių kriterijų, į kuriuos atsižvelgdama Socialinės apsaugos ir darbo ministerija turėtų skirti socialinių darbuotojų, teikiančių socialinę priežiūrą socialinės rizikos šeimoms, etatų skaičių savivaldybėms.*

Socialinio darbo ar jam prilygintą išsilavinimą turėjo 34 proc. įdarbintų socialinių darbuotojų, teikiančių socialinę priežiūrą socialinės rizikos šeimoms (iš jų 32,1 proc. – aukštąjį, 1,9 proc. – aukštesnįjį). **Daugiau nei pusė (68,5 proc.) įdarbintų socialinių darbuotojų neturėjo socialinio darbo stažo**⁷¹. Įdarbinant asmenis, neturinčius socialinio darbo išsilavinimo arba socialinio darbo stažo, dirbti socialiniais darbuotojais su socialinės rizikos šeimomis, buvo nesilaikoma Socialinių darbuotojų ir socialinių darbuotojų padėjėjų kvalifikacinių reikalavimų⁷². Tai galėjo turėti neigiamos įtakos teiktos socialinės priežiūros socialinės rizikos šeimoms kokybei.

⁶⁸ Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2009-01-20 įsakymu Nr. A1-22 patvirtintas Socialinį darbą dirbančių darbuotojų darbo apmokėjimo tvarkos aprašas.

⁶⁹ Ten pat, 21 p.

⁷⁰ Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2007-10-05 įsakymas Nr. A1-278 „Dėl Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2006-07-13 įsakymo A1-193 „Dėl valstybinėms (perduotoms savivaldybėms) funkcijoms atlikti skirtų lėšų apskaičiavimo metodikos patvirtinimo“ pakeitimo“, 1 p.

⁷¹ Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos informacija, elektroninis laiškas, 2008-08-26.

⁷² Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2006-04-05 įsakymu Nr. A1-92 patvirtinti Socialinių darbuotojų ir socialinių darbuotojų padėjėjų kvalifikaciniai reikalavimai, 27.2 p.

2007 m. rudenį socialiniams darbuotojams darbui su socialinės rizikos šeimomis buvo organizuojami 16 akademinų valandų mokymai. Auditorių nuomone, socialiniams darbuotojams, kurie neturėjo socialinio darbo išsilavinimo ir socialinio darbo stažo, buvo tikslinga organizuoti įžanginius (ne trumpesnius kaip 40 val.) mokymus, kaip numatyta pradedančiam dirbti socialinio darbuotojo padėjėjui, kuris neturi socialinio darbo ar jam prilyginto išsilavinimo⁷³.

Socialinį darbą dirbančių darbuotojų darbo apmokėjimo tvarkos aprašas, Socialinę globą teikiančių darbuotojų darbo laiko sąnaudų normatyvai yra tobulintini. Socialinių darbuotojų, teikiančių socialinę priežiūrą socialinės rizikos šeimoms, etatai paskirstyti neatsižvelgiant į šių darbuotojų vidutinius darbo krūvius (savivaldybėse kai kuriais atvejais skyrėsi daugiau nei 11 kartų).

3.4. Socialinių paslaugų teikimas įgyvendinant Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos vykdomas socialines programas

Socialinės apsaugos ir darbo ministerija įgyvendino Vyriausybės patvirtintas ilgalaikes socialines programas bei patvirtintų strategijų priemones, taip pat vykdė savo patvirtintas programas.

Programa „Socialinių paslaugų plėtra įstaigose prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos“

Programos tikslas – užtikrinti kokybiškas ir efektyvias socialines paslaugas įstaigose prie ministerijos. Tikslų įgyvendinimo aprašymas – Programos lėšos yra skiriamos šioms įstaigoms prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos: Pabėgėlių priėmimo centrui, Techninės pagalbos neįgaliesiems centrui, Lietuvos Respublikos trišalės tarybos sekretoriatui, Socialinių paslaugų priežiūros departamentui, Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybai, Ginčų komisijai, Neįgalumo ir darbingumo nustatymo tarnybai, Neįgaliųjų reikalų departamentui bei Jaunimo reikalų departamentui. Programos uždavinys – teikti socialines paslaugas gyventojams įstaigose prie ministerijos – bus pasiektas sudarant sąlygas įstaigų prie ministerijos, teikiančių socialines paslaugas gyventojams, veiklai.

Ši programa buvo finansuojama iš valstybės biudžeto lėšų.

Metai	Skirta valstybės biudžeto lėšų, tūkst. Lt	Panaudota valstybės biudžeto lėšų, tūkst. Lt
2006	18 798,5	18 698,9
2007	26 966,6	25 276,8

Šaltinis – Socialinės apsaugos ir darbo ministerija

⁷³ Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2006-04-05 įsakymu Nr. A1-92 patvirtinti Socialinių darbuotojų ir socialinių darbuotojų padėjėjų kvalifikaciniai reikalavimai, 21 p.

Socialinių paslaugų plėtros įstaigose prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos programos tikslo įgyvendinimo aprašymas neatitiko programos tikslo, kadangi nei viena įstaiga, finansuota iš Socialinių paslaugų plėtros įstaigose prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos programos neteikė gyventojams socialinių paslaugų, numatytų Socialinių paslaugų kataloge⁷⁴. Šios įstaigos skirtas valstybės biudžeto lėšas panaudojo įstaigoms išlaikyti.

Socialinių paslaugų plėtros įstaigose prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos programos tikslo įgyvendinimo aprašymas neatitiko programos tikslo, kadangi nei viena įstaiga, finansuota iš Socialinių paslaugų plėtros įstaigose prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos programos neteikė gyventojams socialinių paslaugų, numatytų Socialinių paslaugų kataloge.

Programa „Socialinių paslaugų infrastruktūros plėtra“

Nuo 1998 metų Vyriausybė numatė priemones ir kryptis Socialinių paslaugų infrastruktūros plėtrai šalyje. Tam tikslui vykdoma Vyriausybės patvirtinta tęstinė Socialinių paslaugų infrastruktūros plėtros programa⁷⁵. Programos tikslas – gerinti socialinių paslaugų infrastruktūrą bendruomenėse, skatinti teikti geros kokybės socialines paslaugas, didinti jų prieinamumą socialinės rizikos šeimoms ir vaikams, neigaliesiems, senyvo amžiaus žmonėms.

Socialinių paslaugų infrastruktūros plėtros programos projektų atrankos nuostatuose numatyta, kad projekte numatomo rekonstruoti (kapitališkai remontuoti) pastato (jo dalies) rinkos vertė turi būti ne mažesnė kaip 25 proc. pastato rekonstrukcijos (kapitalinio remonto) sąmatoje numatomos kainos. Taip pat numatyta, kad su paraiška konkursui būtina pateikti steigėjo įsipareigojimą nuo sutarties pasirašymo dienos 5 kalendorinius metus nekeisti pagal projektą finansuotos socialinių paslaugų įstaigos ir padalinio veiklos krypties, bei savivaldybės tarybos sprendimą dėl lėšų skyrimo iš savivaldybės biudžeto projekte numatomos finansuoti socialinių paslaugų įstaigos (padalinio) tolesniam išlaikymui. Siekiant užtikrinti steigiamų ar esamų socialinių paslaugų įstaigų veiklos tęstinumą bei skatinti nevyriausybinės organizacijas atsakingiau imtis socialinių paslaugų teikimo veiklos, auditorių nuomone, tikslinga veiklos tęstinumo laikotarpį diferencijuoti, atsižvelgiant į skirtų valstybės lėšų ir pačių steigėjų lėšų dalį (jei projekto teikėjo lėšų dalis yra mažesnė, numatomas ilgesnis veiklos tęstinumo laikotarpis, jei projekto teikėjo lėšų dalis didesnė, numatomas trumpesnis veiklos tęstinumo laikotarpis). Bet koku atveju veiklos tęstinumo laikotarpis neturėtų būti trumpesnis nei 5 metai ir projekte numatomo rekonstruoti (kapitališkai

⁷⁴ Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2006-04-05 įsakymu Nr. A1-93 patvirtintas Socialinių paslaugų katalogas.

⁷⁵ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1998-02-19 nutarimu Nr. 202 patvirtinta Socialinių paslaugų infrastruktūros plėtros 1998-2003 metų programa; Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003-09-18 nutarimu Nr.1178 patvirtinta Socialinių paslaugų infrastruktūros plėtros 2004-2006 metų programa; Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2006-10-12 nutarimu Nr. 1000 patvirtinta Socialinių paslaugų infrastruktūros plėtros 2007-2009 metų programa.

remontuoti) pastato (jo dalies) rinkos vertė turi būti ne mažesnė kaip 25 proc. pastato rekonstrukcijos (kapitalinio remonto) sąmatoje numatomos kainos.

Įgyvendinant šią programą konkursus organizavo Socialinės apsaugos ir darbo ministerija. Audito metu nustatyta, kad įgyvendinant šią programą konkurso būdu buvo atrenkami ir iš dalies valstybės biudžeto lėšomis finansuojami savivaldybių ir nevyriausybinių organizacijų parengti projektai. Dalis plėtros programos lėšų buvo skirta nevyriausybinių organizacijų nuosavybės teise priklausančio turto vertei pagerinti ar netgi sukurti.

12 lentelė. Socialinių paslaugų infrastruktūros plėtros programos finansuoti projektai 1998–2008 metais

Metai	Finansuotų projektų skaičius	Skirta valstybės biudžeto lėšų, tūkst. Lt
1998–2003	83	28 081,9
2004–2006	104	10 488,9
2007	32	5 000,0
2008	41	12 000,0
Iš viso	260	55 570,8

Šaltinis – Socialinės apsaugos ir darbo ministerija

Socialinės apsaugos ir darbo ministerija projekto įgyvendinimo sutartį sudarė su savivaldybe (projekto vykdytoju), kurios teritorijoje yra numatomas įgyvendinti projektas. Savivaldybė turi atsiskaityti ministerijai už projektui įgyvendinti panaudotas lėšas, nors projektą vykdo ne savivaldybės, o paraiškas pateikę subjektai (dažniausiai – nevyriausybinių organizacijos).

Auditorių nuomone, Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, priėmusi sprendimą skirti finansavimą projektui, turėtų sudaryti sutartį su paraišką pateikusių projekto vykdytoju, o ne su savivaldybe, arba savivaldybėms suteikti teisę pačioms priimti sprendimus, kuriuos projektus finansuoti. Be to, savivaldybės negali užtikrinti joms nepavaldžių nevyriausybinių socialinių paslaugų įstaigų veiklos tęstinumo bei jas išlaikyti. Todėl yra rizika, kad kai kurios nevyriausybinių organizacijos, neturėdamos lėšų įstaigai išlaikyti, gali visiškai neteikti socialinių paslaugų, nors socialinių paslaugų infrastruktūros plėtros projektai buvo finansuoti iš valstybės biudžeto lėšų.

Tobulintina Socialinių paslaugų infrastruktūros plėtros programai įgyvendinti projektų atrankos ir finansavimo tvarka, nes:

savivaldybės negali užtikrinti joms nepavaldžių nevyriausybinių socialinių paslaugų įstaigų veiklos tęstinumo bei jas išlaikyti;

yra rizika, kad kai kurios nevyriausybinių organizacijos, neturėdamos lėšų įstaigai išlaikyti, gali visiškai neteikti socialinių paslaugų, nors socialinių paslaugų infrastruktūros plėtros projektai buvo finansuoti iš valstybės biudžeto lėšų.

Kitų programų vykdytos priemonės

Įgyvendinant Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos vykdomų programų bei nacionalinių programų priemones, kuriose numatytas socialinių paslaugų teikimas, konkurso būdu buvo atrenkami ir iš valstybės biudžeto lėšų finansuojami socialinių paslaugų projektai. Kiekvienos

programos projektų atrankos konkursą organizavo Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos departamentai, atsakingi už šių programų įgyvendinimą. Įgyvendinant programą „Neįgaliųjų socialinė integracija“, projektus galėjo teikti tik nevyriausybinių organizacijų.

2007 metais socialinės paslaugos iš valstybės biudžeto lėšų buvo teikiamos vykdant šias programų priemones:

Nacionalinė vaikų dienos centrų 2005–2007 metų programa

- 2007 metais vykdant priemonę suteikta specialiųjų **socialinių paslaugų** (socialinė priežiūra vaikų dienos centre, neįgaliųjų dienos centre ir kt.) 5500 paslaugų gavėjų, panaudota 6 940,3 tūkst. Lt valstybės biudžeto lėšų.

Nacionalinės žmonių su negalia socialinės integracijos 2003–2012 metų programos priemonė „Remti tikslines socialinių paslaugų teikimo žmonėms su negalia programas“.

- 2007 metais buvo finansuota 12 konkurso tvarka atrinktų socialinių paslaugų projektų. Vykdant priemonę suteikta **socialinių paslaugų** 73 532 paslaugų gavėjams, priemonei įgyvendinti panaudota 4 929,6 tūkst. Lt (įskaitant darbuotojų kvalifikacijai kelti) valstybės biudžeto lėšų.
-

Socialinėms paslaugoms teikti panaudota 11 869,9 tūkst. Lt valstybės biudžeto lėšų⁷⁶.

Socialinės apsaugos ir darbo ministerija vykdė priemones, kurios apima ne tik socialines paslaugas.

Valstybinės smurto prieš moteris mažinimo strategijos ir jos įgyvendinimo priemonių 2007–2009 metų plano priemonė „Istaigų ar organizacijų, teikiančių socialines paslaugas smurto šeimoje aukoms ir užtikrinančių suinteresuotų institucijų bendradarbiavimą, projektai“

- 2007 metais vykdant priemonę suteikta paslaugų 1838 asmenims. Bendra suma visoms priemonės veikloms – 500,0 tūkst. Lt valstybės biudžeto lėšų; 170 tūkst. Lt – savivaldybių biudžetų lėšų.

Prekybos žmonėmis prevencijos bei kontrolės 2005–2008 m. programos priemonė „Remti valstybės institucijų ir nevalstybinių organizacijų projektus, skirtus socialinei paramai prekybos žmonėmis aukoms, jų apsaugai ir grąžinimui į visuomenę“

- 2007 metais vykdant priemonę suteikta paslaugų 438 asmenims. Bendra suma visoms veikloms – 400,0 tūkst. Lt valstybės biudžeto lėšų; 239,0 tūkst. Lt – savivaldybių biudžetų lėšų.

Nacionalinės smurto prieš vaikus prevencijos ir pagalbos vaikams 2005–2007 metų programos priemonė „Finansuoti konkurso būdu atrinktus trumpalaikės ir ilgalaikės kompleksinės pagalbos vaikams, nukentėjusiems nuo smurto, ir jų šeimoms teikimo projektus“

- 2007 metais vykdant priemonę suteikta paslaugų 513 vaikų (415 šeimų). Bendra suma visoms veikloms – 195,3 tūkst. Lt valstybės biudžeto lėšų; 40,9 tūkst. Lt – savivaldybių biudžetų lėšų.

Našlaičių ir tėvų globos netekusių vaikų rėmimo ir integravimo į visuomenę 2005–2008 m. programos 8 priemonė „Plėtoti tarpžinybinį bendradarbiavimą savivaldybėse, teikiant kompleksines socialines, profesinio orientavimo ir teisinio informavimo paslaugas“

- 2007 metais vykdant priemonę suteikta paslaugų 257 vaikų globos namų vaikams. Bendra suma visoms veikloms – 111,1 tūkst. Lt valstybės biudžeto lėšų; 2,0 tūkst. Lt – savivaldybių biudžetų lėšų.
-

Nėra informacijos, kiek valstybės biudžeto lėšų panaudota socialinėms paslaugoms, vykdant šias priemones. Socialinės apsaugos ir darbo ministerija informavo, kad pateikti informacijos, kiek lėšų panaudota atskirai tik socialinėms paslaugoms, nėra galimybių, nes išlaidos skaičiuotos ne pagal atskiras paslaugas, bet pagal atskirus biudžetinius straipsnius (pavyzdžiui, darbo užmokestis, prekių įsigijimas, ryšio paslaugos ir pan.)⁷⁷.

⁷⁶ Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerijos 2009-01-12 raštas Nr. (19.4-33)SD -190.

⁷⁷ Ten pat.

Socialinių paslaugų įstatyme numatyta, kad savivaldybė atsako už socialinių paslaugų teikimo savo teritorijos gyventojams užtikrinimą organizuodama socialines paslaugas. Auditorių nuomone, programoms skirtos valstybės biudžeto lėšos būtų naudojamos racionaliau, jeigu Socialinės apsaugos ir darbo ministerija šias lėšas skirtų savivaldybėms, kurios pagal Vyriausybės ar jos įgaliotos institucijos nustatytą tvarką rengtų minėtų programų konkursus bei atrinktų jų vykdytojus. Tokiu atveju valstybės biudžeto lėšos, skirtos programoms įgyvendinti, pasiskirstytų tolygiau, nes būtų skiriamos kiekvienai savivaldybei. Be to, tikėtina, kad lėšos būtų naudojamos racionaliau, nes pati savivaldybė geriausiai žino, kokių socialinių paslaugų ar jas teikiančių įstaigų reikia gyventojams.

Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos nuomonė

Atkreipiame dėmesį į tai, kad nacionalinės programos yra vykdomos siekiant paskatinti naujų ir dažnai sudėtingų socialinės integracijos paslaugų, kurių nėra pajėgi teikti bendruomenė, atsiradimą valstybės mastu. Todėl nemanome, kad būtų tikslinga perduoti nacionalinių programų vykdymą savivaldybėms.

Sutinkame, kad sutartys dėl projektų įgyvendinimo turi būti sudaromos su nevyriausybinėmis organizacijų projektų vykdytojais. Tačiau programa turi būti siekiama skatinti savivaldybių ir nevyriausybinėmis organizacijų bendradarbiavimą. Savivaldybei taip pat yra aktualu, kokios kokybės socialinės paslaugos bus teikiamos jos teritorijos gyventojams. Didžioji dalis projektų vykdytojų yra kaimo ar miestelių bendruomenės, todėl iškyla rizika, kad šie projektų vykdytojai gali neturėti pajėgumų vykdyti viešuosius pirkimus ir kt. Atsižvelgiant į tai, manome, būtų tikslinga pasirašyti trišales sutartis, įtraukiant į jas ir savivaldybių administracijas, arba įpareigoti šias organizacijas sudaryti bendradarbiavimo sutartis su savivaldybėmis⁷⁸.

Socialinės apsaugos ir darbo ministerija neturi visos informacijos, kiek valstybės biudžeto lėšų šalies mastu panaudota socialinėms paslaugoms, vykdam socialinių programų įgyvendinimo priemones.

4. Socialinių paslaugų teikimo kontrolė ir informacijos apie socialines paslaugas rinkimas, analizė, viešinimas

4.1. Socialinių paslaugų teikimo kontrolė

Socialinių paslaugų įstatyme numatyta, kad **savivaldybė** kontroliuoja savo teritorijoje teikiamų bendrųjų socialinių paslaugų ir socialinės priežiūros kokybę⁷⁹. Neparengtos metodikos, kurios numatytų, kaip savivaldybės tai turėtų atlikti, taigi, nėra bendros tvarkos, kuria vadovaujantis savivaldybės galėtų kontroliuoti socialinių paslaugų kokybę. *Kadangi savivaldybės vadovaujasi savo nustatytomis tvarkomis, sudaromos prielaidos skirtingai įvertinti teikiamos socialinės paslaugos kokybę: ta pati vienodos kokybės paslauga vienoje savivaldybėje gali būti įvertinta kaip pakankamos (tinkamos) kokybės, kitoje – ne.*

⁷⁸ Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerijos 2009-02-26 raštas Nr. (19.4-33) SD -1817.

⁷⁹ Lietuvos Respublikos socialinių paslaugų įstatymas, 2006-01-19 Nr. X-493, 13 str. 6 d.

Socialinių paslaugų priežiūros departamentas, vadovaudamasis socialinės globos normomis, vertina socialinės globos kokybę⁸⁰; kontroliuoja asmens (šėimos) socialinių paslaugų, finansuojamų iš valstybės biudžeto specialių tikslinių dotacijų savivaldybių biudžetams, poreikio nustatymą, jų skyrimą, teikimą bei asmens (šėimos) finansinių galimybių mokėti už šias paslaugas vertinimą.⁸¹ Socialinės globos atitikties vertinimas ir įsivertinimas atliekami vadovaujantis socialinės apsaugos ir darbo ministro patvirtintu Socialinės globos normų vertinimo kriterijų aprašu.⁸² *Šis aprašas kol kas nėra patvirtintas.*

Socialinių paslaugų priežiūros departamentas patikrino socialinės globos atitiktį Socialinės globos normoms⁸³: 2007 m. – trijų socialinės globos įstaigų; 2008 m. – 36-ių socialinės globos įstaigų. Statistikos departamento duomenimis, 2007 m. pabaigoje veikė 223 socialinės globos įstaigos, be to, socialinę globą vaikams teikė 35 šėimynos (šėimyniniai globos namai). Socialinės globos normų apraše numatyta, kad Socialinių paslaugų priežiūros departamentas periodiškai, ne rečiau kaip kartą per 2 metus, vertina socialinės globos atitiktį socialinės globos normoms⁸⁴. *Yra rizika, kad ši nuostata (įsigaliojusi nuo 2007-02-20) nebus įgyvendinta, nes per 2007 ir 2008 m. yra įvertinta 17,5 proc. socialinės globos įstaigų (įskaiciavus šėimyninius globos namus – 15,1 proc.).*

Teisės aktai numato, kad asmuo gali dėl socialinių paslaugų teikti skundus skirtingiems subjektams: dėl bendrųjų socialinių paslaugų ir socialinės priežiūros – savivaldybės administracijos direktoriui, dėl socialinės globos ir socialinių paslaugų, finansuojamų iš valstybės biudžeto – Socialinių paslaugų priežiūros departamentui. *Tokia skundų teikimo tvarka gali būti neaiški socialinių paslaugų gavėjui.*

Auditorių nuomone, tikėtina, kad asmenys, nepatenkinti socialinių paslaugų kokybe, dažnai nerašo skundų (nes neturi pakankamai informacijos; patys negali savimi pasirūpinti; neturi galimybių pareikšti savo nuomonės; bijo, kad skundas tik pablogins esamą situaciją ir pan.), todėl dalis problemų nesprendžiama, jos lieka už socialines paslaugas organizuojančios ar teikiančios įstaigos ribų.

Pažymėtina, kad Asmens (šėimos) socialinių paslaugų poreikio nustatymo ir skyrimo tvarkos apraše numatyti skundų nagrinėjimo būdai neatitinka Socialinių paslaugų įstatymo 35 straipsnyje numatytų būdų. Asmens (šėimos) socialinių paslaugų poreikio nustatymo ir skyrimo tvarkos apraše numatyta, kad socialinių darbuotojų asmens (šėimos) socialinių paslaugų poreikio vertinimo išvadas, sprendimą dėl socialinių paslaugų asmeniui skyrimo, įrašymą į savivaldybės

⁸⁰ Lietuvos Respublikos socialinių paslaugų įstatymas, 2006-01-19 Nr. X-493, 14 str. 4 p.

⁸¹ Ten pat, 14 str. 7 p.

⁸² Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2007-02-20 įsakymu Nr. A1-46 patvirtintas Socialinės globos normų aprašas, 8 p.

⁸³ Socialinių paslaugų priežiūros departamento informacija, elektroninis laiškas, 2009-01-21.

⁸⁴ Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2007-02-20 įsakymu Nr. A1-46 patvirtintas Socialinės globos normų aprašas, 6 p.

asmenų eilę ilgalaikiai socialinei globai gauti, siuntimą į globos namus asmuo (vienas iš suaugusių šeimos narių) ar jo globėjas, rūpintojas, kiti suinteresuoti asmenys gali apskusti savivaldybės administracijos direktoriui. Šiais atvejais savivaldybės administracijos direktoriaus sprendimu turi būti sudaryta komisija, kuri pakartotinai nustatytų asmens (šeimos) socialinių paslaugų poreikį⁸⁵. *Auditorių nuomone, pakartotinai nustatyti asmens (šeimos) socialinių paslaugų poreikį, tikslinga tik tais atvejais, kai skundžiamos socialinių darbuotojų asmens (šeimos) socialinių paslaugų poreikio vertinimo išvados, sprendimas dėl socialinių paslaugų asmeniui skyrimo.*

Nėra bendros tvarkos, kuria vadovaujantis savivaldybės galėtų kontroliuoti socialinių paslaugų kokybę, todėl ta pati vienodos kokybės paslauga vienoje savivaldybėje gali būti įvertinta kaip pakankamos (tinkamos) kokybės, kitoje – ne.

Yra rizika, kad Socialinių paslaugų priežiūros departamentas neįvertins visų įstaigų, šeimynų teikiamos socialinės globos atitikties socialinės globos normoms bent kartą per dvejus metus, kaip numatyta Socialinės globos normų apraše.

4.2. Informacijos apie socialines paslaugas rinkimas, analizė, viešinimas

Informacija apie 2007 metais teiktas socialines paslaugas buvo skelbiama Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos administruojamame interneto tinklalapyje „Socialinis žemėlapis“, Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos 2007 metų veiklos ataskaitoje⁸⁶, Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos 2007–2008 metų socialiniame pranešime⁸⁷, Socialinių paslaugų priežiūros departamento prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos interneto tinklalapyje, Statistikos departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės statistinėje informacijoje „Socialinės paslaugos 2007 m.“, apskričių viršininko administracijų ir savivaldybių, kai kurių įstaigų, teikiančių socialines paslaugas, interneto tinklalapiuose.

Interneto tinklalapyje „Socialinis žemėlapis“⁸⁸ skelbiama informacija apie 2007 metais teiktas socialines paslaugas, nedetalizuojant pagal socialinių paslaugų rūšis (bendrosios ar specialiosios paslaugos). Taip pat skelbiami socialinės paramos informacinės sistemos (toliau – SPIS) statistiniai duomenys apie 2008 m. teiktas socialines paslaugas, nedetalizuojant, kokios bendrosios ar specialiosios paslaugos buvo teiktos. Pateikiama informacija ne apie visų savivaldybių teiktas socialines paslaugas, pavyzdžiui, pateikti duomenys apie 2008 m. III ketvirtį teiktas bendrąsias socialines paslaugas 17-oje savivaldybių, specialiąsias – 38-iose savivaldybėse.

⁸⁵ Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2006-04-05 įsakymu Nr. A1-94 patvirtintas Asmens (šeimos) socialinių paslaugų poreikio nustatymo ir skyrimo tvarkos aprašas.

⁸⁶ Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos 2007 metų veiklos ataskaita, 2008-02-29 Nr. D6-9.

⁸⁷ Socialinis pranešimas 2007–2008 [Žiūrėta 2008-11-18] Prieiga per internetą <http://www.socmin.lt/index.php?-1476373227>

⁸⁸ Prieiga per internetą <http://www.socialiniszemelapis.lt/index.php?22274078> [Žiūrėta 2008-11-10].

Iš Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos 2007 m. veiklos ataskaitos⁸⁹

„Pagal Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos ir šalies savivaldybių strateginės partnerystės sutartis **veikia socialinės paramos informacinė sistema (SPIS)**, kuri sujungia visas šalies savivaldybių vietines duomenų bases su centrine duomenų baze. Informacinėje sistemoje registruojama savivaldybėse teikiama socialinė parama: piniginės išmokos, **socialinės paslaugos**, vaiko teisių apsauga.“

Iš Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos rašto⁹⁰

„Šiuo metu (už 2008 m.) SPIS registruojamų įrašų apie socialinių paslaugų prašančius asmenis skaičius ženkliai mažesnis, nei ankstesnių metų savivaldybių Statistikos departamentui teikti metinių ataskaitų duomenys. Pagal savivaldybių pateiktą informaciją, šis duomenų skirtumas atsiranda dėl to, kad didelę dalį socialinių paslaugų savivaldybėse teikia seniūnijų ir savivaldybių įstaigos, kurios neturi galimybės duomenis registruoti SPIS. Taigi, **kokybiški statistiniai duomenys apie suteiktas socialines paslaugas savivaldybėse iš SPIS gali būti gaunami ne anksčiau kaip 2010 metais.**“

*SPIS informacinėje sistemoje nėra visos informacijos apie teiktas socialines paslaugas šalies mastu. Interneto tinklalapio „Socialinis žemėlapis“ skiltyje „Socialinės statistikos rodikliai“ pateikiami nepakankamai išsamūs duomenys (pavyzdžiui, pasirinkus skyrelį „Instituciniai rodikliai“ pateikiama informacija tik apie vaikų globos įstaigas). Socialiniame žemėlapyje pasirinkus rodiklį „Socialinių pastangų indeksas“ pateikiamas žemėlapis su apskaičiuotais savivaldybių socialinių pastangų indeksais už 2005⁹¹, 2007 metus⁹², kurie už minėtus metus pateikiami tokie patys. Šiame skyrelyje nėra papildomos informacijos, kaip reikėtų vertinti pateiktas savivaldybių socialinių pastangų indeksų reikšmes, kuo vadovaujantis atlikti skaičiavimai ir pan. *Socialinio žemėlapio skyrelyje „Socialinių pastangų indeksas“ pateikiama klaidinga, nepakankamai išsami informacija, todėl vartotojui gali būti nesuprantama informacijos prasmė, pagrįstumas.**

2006 metais buvo atliktas mokslinis tyrimas „Lietuvos savivaldybių socialinio išvystymo palyginimo apibendrinančių vertinimo kriterijų sukūrimas“.

Iš mokslinio tyrimo ataskaitos⁹³

„Šalies mastu svarbu pasiekti, kad savivaldybės plėtotų socialines paslaugas. Vyriausybė gali prisidėti prie to **rinkdama ir skelbdama informaciją, kad piliečiai ir specialistai galėtų palyginti savivaldybių pastangas šioje srityje, vykstančius procesus ir pasiektus rezultatus.** Tai reiškia, kad būtini kriterijai, kurie aprėptų savivaldybių pastangas atliekant visas funkcijas – nuo valstybės deleguotų iki savarankiškų.“

Šiame tyrime buvo sukurti rodikliai, kuriuos apskaičiavus būtų galima palyginti savivaldybių pastangas socialinėje srityje, bei apskaičiuoti tokie rodikliai pagal 2005 metų duomenis. Tyrimo rezultatais nebuvo naudojamosi – sukurti rodikliai už vėlesnius metus nebuvo skaičiuojami.

⁸⁹ Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, 2007 metų veiklos ataskaita (patvirtinta 2008-02-29 Nr. D6-9), 9 psl.

⁹⁰ Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos 2009-01-12 raštas Nr. (19.4-33)SD-190 Valstybės kontrolei „Dėl informacijos pateikimo“.

⁹¹ Prieiga per internetą <http://www.socialiniszemelapis.lt/index.php?year=2005&rod=24> [Žiūrėta 2008-11-13].

⁹² Prieiga per internetą <http://www.socialiniszemelapis.lt/index.php?year=2007&rod=24> [Žiūrėta 2008-11-13].

⁹³ R. Lazutka, A. Misiūnas „Lietuvos savivaldybių socialinio išvystymo palyginimo apibendrinančių vertinimo kriterijų sukūrimas (mokslinio tyrimo ataskaita)“, 4 psl. [Žiūrėta 2008-11-13] Prieiga per internetą <http://www.socmin.lt/index.php?1606775163>

Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos 2007 metų veiklos ataskaitoje⁹⁴, Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos 2007–2008 metų socialiniame pranešime⁹⁵ pateikti socialinių paslaugų teikimo rezultatai nėra susiję su socialinėms paslaugoms panaudotomis lėšomis. Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos 2007–2008 metų socialiniame pranešime pateikiama informacija, kiek tikslinių dotacijų lėšų socialinėms paslaugoms teikti skirta savivaldybėms, tačiau nėra informacijos, kiek lėšų šioms paslaugoms teikti panaudota iš savivaldybių biudžetų, kitų finansavimo šaltinių. Nėra informacijos, kiek ir kokių socialinių paslaugų teikiama socialinių paslaugų įstaigose pagal jų pavaldumą (apskritis, savivaldybių, nevyriausybinų organizacijų).

2007 metais informaciją apie suteiktas socialines paslaugas savivaldybės ir socialinių paslaugų įstaigos teikė Statistikos departamentui prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės, pildydamos statistines ataskaitas⁹⁶:

- „Savivaldybės 200_ m. suteiktų socialinių paslaugų ataskaita SOC–01 metinė“ (toliau SOC–01);
- „Globos įstaigos vaikams 200_ m. ataskaita SOC–02 metinė“ (toliau SOC-02);
- „Globos įstaigos seneliams ir žmonėms su negalia 200_ m. ataskaita SOC–03 metinė“ (toliau SOC–03);
- „Nestacionarios socialinių paslaugų įstaigos 200_ m. ataskaita SOC–04 metinė (toliau SOC–04).

Kadangi ataskaitų formose ir paaiškinimuose nėra aiškiai reglamentuota, kokius duomenis reikia pateikti, yra rizika, kad savivaldybės ir socialinių paslaugų įstaigos pildydamos ataskaitas pateikė nevienodo turinio informaciją.

Pavyzdys

Ataskaitoje SOC–01 nėra aišku, ar ataskaitoje reikia pateikti informaciją apie socialines paslaugas, kurias teikė:

- Savivaldybėms pavaldžios įstaigos ir įstaigos, iš kurių savivaldybė pirko socialines paslaugas;
- Visos įstaigos, savivaldybės teritorijoje teikusios tam tikras socialines paslaugas.

Ataskaitose SOC–01, SOC–04 vienas asmuo gali būti įrašytas keliose eilutėse (pavyzdžiui, vaikas iš socialinės rizikos šeimos gali turėti negalią).

Ataskaitoje SOC–01 nurodyta, kad turi būti pateikta informacija apie darbuotojų (fizinį asmenų) skaičių. *Auditorių nuomone, tikslinga rinkti duomenis (ir) apie užimtų etatų skaičių – tai suteiktų galimybę palyginti socialinių darbuotojų darbo krūvius savivaldybėse, leistų iš dalies įvertinti savivaldybių pastangas, organizuojant socialinių paslaugų teikimą.*

Kai kurių savivaldybių interneto tinklalapiuose pateikiama nepakankama, neatnaujinta informacija apie socialines paslaugas, nėra atskiro skyrelio, kuriame būtų pateikiama informacija apie šias paslaugas, jų gavimo tvarką ir pan. Ne visos savivaldybės Socialinių paslaugų planus skelbė interneto tinklalapiuose.

⁹⁴ Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos 2007 metų veiklos ataskaita, 2008-02-29 Nr. D6-9.

⁹⁵ Socialinis pranešimas 2007–2008 [Žiūrėta 2008-11-18] Prieiga per internetą <http://www.socmin.lt/index.php?-1476373227>

⁹⁶ Statistikos departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės generalinio direktoriaus 2007-12-07 įsakymu Nr. DĮ-270 patvirtinta Savivaldybės 200_ m. suteiktų socialinių paslaugų ataskaita SOC-01 metinė; Globos įstaigos vaikams 200_ m. ataskaita SOC-02 metinė; Globos įstaigos seneliams ir žmonėms su negalia 200_ m. ataskaita SOC-03 metinė; Nestacionarios socialinių paslaugų įstaigos 200_ m. ataskaita SOC-04 metinė.

Socialinių paslaugų organizavimas teisės aktais yra pavestas savivaldybėms, todėl jos savo teritorijos gyventojams turėtų suteikti reikiamą informaciją, kaip gauti socialines paslaugas. *Auditorių nuomone, būtų tikslinga savivaldybėms savo interneto tinklalapiuose turėti atskirą skyrelį, kuriame būtų skelbiama informacija apie socialines paslaugas: šias paslaugas reglamentuojantys teisės aktai, socialinių paslaugų gavimo tvarka ir asmenys ryšiams, socialines paslaugas teikiančios įstaigos, socialinių paslaugų planai ir jų įgyvendinimo rezultatai, kita svarbi informacija. Informacijos skelbimas interneto tinklalapiuose neužtikrina, kad ji bus prieinama gyventojams, nes ne visi asmenys naudojami internetu. Todėl savivaldybės būtinausia informaciją apie socialines paslaugas turėtų teikti ir kitomis formomis (vietinėje spaudoje, lankstinukuose ar pan.).*

Nėra išsamios, pakankamos informacijos, kiek šalyje suteikta socialinių paslaugų pagal jų rūšis ir gavėjų grupes, panaudota lėšų šioms paslaugoms teikti.

Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, savivaldybės neužtikrina, kad būtų skelbiama išsami ir teisinga informacija apie socialines paslaugas, svarbi daugumai gyventojų.

IŠVADOS IR REKOMENDACIJOS

Išvados

1. Socialinių paslaugų planavimas yra tobulintinas:

1.1. Nėra reglamentuota, kokią minimalią savivaldybės biudžeto lėšų dalį savivaldybės privalo numatyti ir skirti gyventojams reikiamoms socialinėms paslaugoms teikti, todėl yra rizika, kad savivaldybės gali nenumatyti (ir /ar neskirti) tam pakankamai savivaldybės biudžeto lėšų. Kai savivaldybė dėl nepakankamų finansinių išteklių išskiria socialinių paslaugų teikimo prioritetus, gali būti neužtikrintas vienodas kai kurių socialinių paslaugų prieinamumas skirtingose savivaldybėse. (1.2. d., 11-12 psl.; 2.3. d., 20 psl.)

1.2. Savivaldybės planavo didesnę valstybės biudžeto specialiosios tikslinės dotacijos lėšų poreikį, todėl 6 137,5 tūkst. Lt (28,5 proc.) šių nepanaudotų lėšų, skirtų socialinėms paslaugoms, perskirstė kitai socialinei paramai. Lietuvos Respublikos 2007 ir 2008 metų valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių patvirtinimo įstatymų 3 straipsnio nuostatos sudarė prielaidas nepanaudotas tikslinių dotacijų lėšas socialinėms paslaugoms naudoti kitai socialinei paramai. (2.1. d., 14-17 psl.)

1.3. Socialinių darbuotojų, teikiančių socialinę priežiūrą socialinės rizikos šeimoms, etatai paskirstyti neatsižvelgiant į šių darbuotojų vidutinius darbo krūvius (savivaldybėse atskirais atvejais skyrėsi daugiau nei 11 kartų). (3.3. d., 32-33 psl.)

1.4. Numatyti savivaldybėms vietų skaičių (kvotą) apskričių socialinės globos įstaigose yra netikslinga, nes sudėtinga numatyti reikiamų socialinių paslaugų ir laisvų vietų globos įstaigose skaičių. (1.2. d., 11 psl.)

1.5. Socialinių paslaugų planavimo metodika ne visais atvejais aiškiai reglamentuoja socialinių paslaugų ir lėšų socialinėms paslaugoms teikti planavimo procesą, todėl savivaldybių parengtuose socialinių paslaugų planuose pateikta nevienodos formos ir turinio informacija. (1.2. d., 9-12 psl.)

2. Dalis lėšų socialinėms paslaugoms teikti 2007 metais panaudota nepakankamai ekonomiškai ir efektyviai, nes:

2.1. Senų žmonių globos įstaigose buvo laisvų vietų, nors buvo laukiančiųjų savo eilės į šias įstaigas. (3.2. d., 25-26 psl.)

2.2. Valstybės biudžeto asignavimai apskričių socialinės globos įstaigoms išlaikyti nebuvo sumažinti 4 832,9 tūkst. Lt suma, kuria šios įstaigos buvo finansuojamos iš savivaldybių biudžetų už savivaldybės gyventojams suteiktas socialines paslaugas. (3.2. d., 23-24 psl.)

2.3. Buvo galima sutaupyti apie 892, 0 tūkst. Lt valstybės biudžeto lėšų, jeigu vyresni nei 29 metų asmenys būtų apgyvendinti ne vaikų ir jaunimo su proto negalia, o suaugusių žmonių su proto negalia socialinės globos įstaigose. (3.2. d., 29-30 psl.)

2.4. Marijampolės specialiuosiuose globos namuose vieno asmens išlaikymo išlaidos buvo 6,5 karto didesnės, nei vidutiniškai kitose apskričių senų žmonių globos įstaigose. (3.2. d., 26 psl.)

3. Tobulintina Socialinių paslaugų infrastruktūros plėtros programos įgyvendinimo projektų atrankos ir finansavimo tvarka, nes sutartys sudaromos ne su projektų vykdytojais, o su savivaldybėmis, kurios negali užtikrinti joms nepavaldžių nevyriausybinų socialinių paslaugų įstaigų veiklos tęstinumo ir jas išlaikyti. Nevyriausybinėms organizacijoms nenumatyta atsakomybė už veiklos tęstinumą, todėl yra rizika, kad jos gali visiškai neteikti socialinių paslaugų, nors socialinių paslaugų infrastruktūros plėtros projektai buvo finansuojami iš valstybės biudžeto lėšų. (3.4. d., 34-35 psl.)

4. Kai kuriose apskričių globos įstaigose buvo nesilaikoma teisės aktų reikalavimų dėl socialinės globos teikimo sąlygų (higienos normų, reikalavimų socialinės globos įstaigos patalpoms, personalui ir pan.), todėl yra rizika, kad tai galėjo turėti neigiamos įtakos teiktų socialinių paslaugų kokybei. (3.2. d., 24, 26 psl.)

5. Marijampolės specialiųjų globos namų nuostatai patvirtinti, neatsižvelgiant į Socialinių paslaugų įstatymo ir kitų teisės aktų nuostatas, ir tai sudarė prielaidas teikti socialinę globą tik vienai išskirtinei asmenų grupei. (3.2. d., 25-26 psl.)

6. Socialinės globos kokybės kontrolė nepakankama, nes Socialinių paslaugų priežiūros departamentas per 2007–2008 metus įvertino mažiau nei 20 proc. socialinės globos įstaigų, todėl šių įstaigų teikiamos socialinės globos atitiktis socialinės globos normoms gali būti neįvertinta kartą per dvejus metus, kaip numatyta Socialinės globos normų apraše. (4.1. d., 38 psl.)

7. Ta pati vienodos kokybės socialinė paslauga atskirose savivaldybėse gali būti įvertinta skirtingai, nes nėra metodikos, kuria vadovaudamosi savivaldybės galėtų vertinti socialinių paslaugų kokybę. Nesant aiškių kokybės vertinimo kriterijų, neskatinama teikti geresnės kokybės paslaugų. (4.1 d., 38 psl.)

8. Nėra išsamios ir pakankamos informacijos, kiek buvo suteikta socialinių paslaugų ir panaudota lėšų pagal socialinių paslaugų rūšis bei paslaugų gavėjų grupes, todėl nėra galimybės įvertinti socialinių paslaugų teikimo 2007 metais ekonomiškumo, efektyvumo, rezultatyvumo. (3.1.d., 22 psl.; 3.4. d., 36 psl.; 4.2. d., 39-40 psl.)

Rekomendacijos

Socialinės apsaugos ir darbo ministerijai

1. Siekiant ekonomiškiau, efektyviau ir rezultatyviau teikti socialines paslaugas, inicijuoti teisės aktų pakeitimus:

1.1. numatant nepanaudotų socialinėms paslaugoms valstybės biudžeto specialiųjų tikslinių dotacijų savivaldybių biudžetams gražinimą į valstybės biudžetą (Valstybės ir savivaldybių biudžetų atitinkamų metų rodiklių patvirtinimo įstatymas);

1.2. nenumatant slaugos ar priežiūros išlaidų tikslinės kompensacijos mokėjimo asmenims su sunkia negalia, kuriems teikiama socialinė globa įstaigoje (Valstybinių šalpos išmokų įstatymas);

1.3. tikslinti Socialinių paslaugų įstatymo 13 straipsnio 5 dalį, atsižvelgiant į Vietos savivaldos įstatymo 9 straipsnio 2 dalies nuostatas;

1.4. numatant visų asmens (šeimoms) pajamų įskaitymą į asmens (šeimoms) pajamas, vertinant asmens (šeimoms) finansines galimybes mokėti už socialines paslaugas ir nustatant asmens mokėjimo už socialinę globą konkretų dydį (Socialinių paslaugų įstatymo 29, 30 str.).

2. Tobulinti poįstatyminius teisės aktus, reglamentuojančius socialinių paslaugų planavimą, finansavimą, teikimą, socialinį darbą dirbančių darbuotojų darbo apmokėjimą, socialinių darbuotojų, teikiančių socialinę priežiūrą socialinės rizikos šeimoms, etatų paskirstymą savivaldybėms, socialinę globą teikiančių darbuotojų darbo laiko sąnaudas, socialinių darbuotojų išsilavinimą bei mokymus, Socialinių paslaugų infrastruktūros plėtros programos įgyvendinimo projektų atranką ir finansavimą.

3. Siekiant ekonomiškiau ir efektyviau naudoti valstybės ir savivaldybių biudžetų lėšas, inicijuoti apskričių socialinės globos įstaigų reorganizavimą:

3.1. dalį senų žmonių globos įstaigų reorganizuojant į suaugusių žmonių su proto negalia socialinės globos įstaigas, likusių senų žmonių globos įstaigų steigėjo funkcijas perduodant savivaldybėms;

3.2. vaikų socialinės globos įstaigų steigėjo funkcijas perduodant savivaldybėms;

3.3. socialinės globos įstaigų, kurios teikia socialines paslaugas ne tik tos apskrities gyventojams, valdymą pavedant vienai iš įstaigų prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos.

4. Koreguoti Socialinių paslaugų plėtros įstaigose prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos programos tikslus ir uždavinius.

5. Siekiant teikti gyventojams aktualią ir išsamią informaciją apie socialines paslaugas, tikslinga numatyti:

5.1. kad Socialinės apsaugos ir darbo ministerija rinktų ir teiktų informaciją apie suteiktas socialines paslaugas ir joms teikti panaudotas įvairių šaltinių lėšas pagal paslaugų rūšis ir gavėjų grupes;

5.2. kokią aktualią informaciją apie socialines paslaugas, jų teikimo tvarką ir sąlygas savivaldybės privalo teikti interneto tinklalapio atskirame skyrelyje.

Socialinės apsaugos ir darbo ministerijai ir Finansų ministerijai

1. Svarstyti galimybę nustatyti savivaldybėms minimalią savivaldybės biudžeto lėšų dalį, kurią jos turėtų numatyti ir skirti socialinėms paslaugoms teikti, bei maksimalią savivaldybės biudžeto lėšų dalį, kurią panaudojus socialinėms paslaugoms teikti, būtų numatyta galimybė savivaldybėms kreiptis dėl socialinių paslaugų finansavimo iš valstybės biudžeto lėšų.

2. Mažinti valstybės biudžeto asignavimus socialinės globos įstaigoms ta lėšų dalimi, kuria šios įstaigos finansuojamos iš savivaldybių biudžetų už savivaldybės gyventojams suteiktas socialines paslaugas.

Socialinės apsaugos ir darbo ministerijai ir Sveikatos apsaugos ministerijai

Apsvarstyti klausimą dėl sutrikusio vystymosi kūdikių namų reorganizavimo į sveikatos priežiūros ir socialinės globos įstaigas.

Socialinės apsaugos ir darbo ministerijai ir Marijampolės apskrities viršininko administracijai

Inicijuoti Marijampolės specialiųjų globos namų nuostatų pakeitimą, atsižvelgiant į Socialinių paslaugų įstatymo ir kitų teisės aktų nuostatas.

1-ojo audito departamento direktorė

Vita Jurkevičienė

1-ojo audito departamento vyriausioji valstybinė auditorė

Marytė Tulabienė

Valstybinio audito ataskaitos kopijos pateiktos: Lietuvos Respublikos Seimo Audito komitetui, Finansų ministerijai, Sveikatos apsaugos ministerijai, Marijampolės apskrities viršininko administracijai, Lietuvos savivaldybių asociacijai.

PRIEDAI

Valstybinio audito ataskaitos „Socialinių paslaugų teikimas“ 1 priedas

Marijampolės specialiųjų globos namų nuostatų⁹⁷ analizė

Nuostatos Nr.	Trumpas apibūdinimas	Auditorių pastabos, paaiškinimai, komentarai
5	Globos namų veikla grindžiama Lietuvos Respublikos Konstitucija, Lietuvos Respublikos įstatymais, poįstatymiais teisės aktais, Marijampolės apskrities viršininko įsakymais, Bažnyčios kanonų teisės reikalavimais, Vilkaviškio vyskupo dekretais ir šiais nuostatais.	Bažnyčios kanonų teisės reikalavimai, Vilkaviškio vyskupo dekretai netaikomi biudžetinių įstaigų veiklai reglamentuoti.
13.1	Viena iš Marijampolės specialiųjų globos namų funkcijų – teikti ilgalaikę socialinę globą ir slaugą senyvo amžiaus asmenims ir neįgaliems asmenims.	Įvardyta funkcija teikti socialines paslaugas.
17	Marijampolės specialiuosiuose globos namuose apgyvendinami tik asmenys, gavusieji vyskupijų kurių nukreipimą.	Socialinių paslaugų įstatyme nenumatyta, kad norint gauti socialines paslaugas reikia gauti vyskupijų kurių nukreipimą.
19	Į globos namus nukreipiami senyvo amžiaus ir neįgalūs dvasininkai ir pasauliečiai bažnyčios darbuotojai.	Nėra numatyta, kad esant laisvų vietų gali būti apgyvendinami ir kiti asmenys.
20	Senyvo amžiaus ar neįgalių asmenų globos poreikio patenkinimą sprendžia vyskupijų kurijos ar kitos jų įgaliotos įstaigos pagal asmens gyvenamąją vietą.	Socialinių paslaugų įstatyme nenumatyta, kad poreikio patenkinimą sprendžia vyskupijų kurijos ar jų įgaliotos įstaigos.
21	Asmuo arba jam atstovaujantis globėjas, pageidaujantis apsigyventi globos įstaigoje, raštu kreipiasi į savo vyskupijos kuriją ar jos įgaliotą įstaigą.	Socialinių paslaugų įstatymo 15 str. 1 p. numatyta, kad dėl socialinių paslaugų „asmuo ar jo globėjas, rūpintojas raštišku prašymu kreipiasi į asmens (šeimos) gyvenamosios vietos savivaldybę“.
21.1	Vyskupijos kurijos įgaliota įstaiga – tai teisės aktais turinti ar atskiram atvejui įgaliota įstaiga vertinti asmenų socialinius poreikius ir finansines galimybes mokėti už socialines paslaugas.	Socialinių paslaugų įstatymo 13 str. 4 p. numatyta, kad savivaldybės organizuoja socialinių paslaugų poreikio nustatymą, vertina finansines galimybes mokėti už socialines paslaugas, pagal nustatytą poreikį skiria socialines paslaugas asmeniui (šeimai).
22	Vyskupijos įgaliotos įstaigos komisija (socialinis darbuotojas) atlieka socialinių poreikių vertinimą, vadovaudamasis LR socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymais, reglamentuojančiais asmenų socialinių poreikių nustatymo ir socialinių paslaugų skyrimo tvarką.	Nors Marijampolės specialiųjų globos namų nuostatuose numatyta vadovautis tam tikrais teisės aktais, tačiau kituose punktuose numatyta kitokia socialinių paslaugų skyrimo tvarka, nei reglamentuoja Lietuvos Respublikos socialinių paslaugų įstatymas bei poįstatyminiai teisės aktai.
24	Vyskupijos įgaliotos įstaigos komisija (socialinis darbuotojas), nustačiusi asmens socialinių paslaugų poreikį dėl asmens apgyvendinimo ilgalaikės socialinės globos namuose, savo išvadas ir dokumentų kopijas perduoda Globos tarybai.	Teisės aktai reglamentuoja, kad socialiniai darbuotojai, nustatę asmens (šeimos) socialinių paslaugų poreikį, pateikia išvadas asmeniui, priimančiam sprendimą dėl socialinių paslaugų skyrimo savivaldybės institucijos nustatyta tvarka. ⁹⁸
25	Globos taryba priima sprendimą dėl asmens apgyvendinimo globos namuose.	Socialinių paslaugų įstatyme, poįstatyminiuose teisės aktuose numatyta, kad savivaldybė priima sprendimą dėl

⁹⁷ Marijampolės apskrities viršininko 2007-03-22 įsakymu Nr. V-134 patvirtinti Marijampolės specialiųjų globos namų nuostatai.

⁹⁸ Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2006-04-05 įsakymu Nr. A1-94 patvirtintas Asmens (šeimos) socialinių paslaugų poreikio nustatymo ir skyrimo tvarkos aprašas, 33 p.

		asmens apgyvendinimo globos namuose.
42	Išvykstant iš globos namų savarankiškam gyvenimui, gyventojui išduodami sezonui pritaikyti drabužiai ir avalynė.	Prie Marijampolės specialiųjų globos namų funkcijų nėra numatytas išvykstančių gyventojų aprūpinimas drabužiais ir avalyne.
52.8	Gyventojų teisės: turėti privačią erdvę.	Neteisinga nuostatų numeracija: po 51.3 eina 52.4. Neapibrėžta sąvoka, kas yra privati erdvė.
56	Globos namams vadovauja direktorius, kurį konkurso būdu pareigoms, suderinus su Vilkaviškio vyskupu , skiria steigėjas.	Biudžetinei įstaigai vadovauja vadovas, kurį skiria pareigoms ir atleidžia iš jų steigėjas, jeigu įstatymai nenustato kitaip. ⁹⁹ Netikslinga asmens, laimėjusio konkursą įstaigos direktoriaus pareigoms užimti, kandidatūros derinti su kitais asmenimis.
57.22, 57.23	Globos namų direktorius turi teikti veiklos ataskaitą, siūlymus apskrities viršininkui bei Vilkaviškio vyskupui .	Daug veiksmų derinama su vyskupu.
58	Siekiant sklandaus tarpinstitucinio suderinamumo tarp Marijampolės apskrities viršininko administracijos ir Vilkaviškio vyskupijos kurijos, steigiama Globos taryba (1 narys – Marijampolės apskrities viršininko administracijos atstovas, 3 nariai – Vilkaviškio vyskupijos atstovai , 1 narys – globos namų atstovas).	Neproporcingas atstovavimas.
58.1	Globos tarybą dekretu skiria Vilkaviškio vyskupas .	Galbūt tikslinga, kad tokią tarybą skirtų steigėjas.
61	Steigėjas nustato globos namų direktoriaus tarnybinių atlyginimą ir kitas darbo apmokėjimo sąlygas.	Socialinį darbą dirbančių darbuotojų darbo apmokėjimą reglamentuoja Socialinį darbą dirbančių darbuotojų darbo apmokėjimo tvarkos aprašas ¹⁰⁰ . Nuostatuose nenumatyta, ar ketinama jais vadovautis.
62, 63	Globos namų direktorius nustato ir patvirtina įsakymu konkrečius darbuotojų tarnybinių atlyginimų koeficientus bei kitas darbo apmokėjimo sąlygas, priedus, materialinio skatinimo tvarką.	
70	Globos namus reorganizuoja ar likviduoja Marijampolės apskrities viršininko administracija bendru susitarimu su Vilkaviškio vyskupijos kurija Lietuvos Respublikos teisės aktų nustatyta tvarka. Steigėjas atsako už tolesnį globos namų gyventojų globos ir rūpybos tęstinumą.	Nors įstaiga išlaikoma iš valstybės lėšų, reorganizuojama ar likviduojama gali būti tik bendru susitarimu su kurija. Atsakomybė už įstaigos veiklą numatyta tik steigėjui. Biudžetinės įstaigos gali būti likviduojamos tik Civilinio kodekso nustatytais pagrindais. ¹⁰¹ Sprendimą dėl biudžetinės įstaigos reorganizavimo priima valstybinė ar savivaldybės institucija, įstaiga, priėmusi teisės aktą dėl biudžetinės įstaigos steigimo. ¹⁰²
71	Globos namų nuostatai gali būti keičiami ar papildomi, priėmus naujus, su įstaigos veikla susijusius teisės aktus, steigėjo arba globos namų direktoriaus iniciatyva. Nuostatų pakeitimai arba papildymai teikiami tvirtinti Marijampolės apskrities viršininko administracijai, pritarus Vilkaviškio vyskupijos kurijai .	Marijampolės specialiųjų globos namų nuostatai jau jų tvirtinimo momentu neatitiko kai kurių teisės aktų, reglamentuojančių socialines paslaugas, nuostatų.

⁹⁹ Lietuvos Respublikos biudžetinių įstaigų įstatymas, 1995-12-05 Nr. I-1113, 6 str.

¹⁰⁰ Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2006-10-16 įsakymu patvirtintas Socialinį darbą dirbančių darbuotojų darbo apmokėjimo tvarkos aprašas.

¹⁰¹ Lietuvos Respublikos biudžetinių įstaigų įstatymas, 1995-12-05 Nr. I-1113, 4 str. 2 d.

¹⁰² Ten pat, 4 str. 4 d.